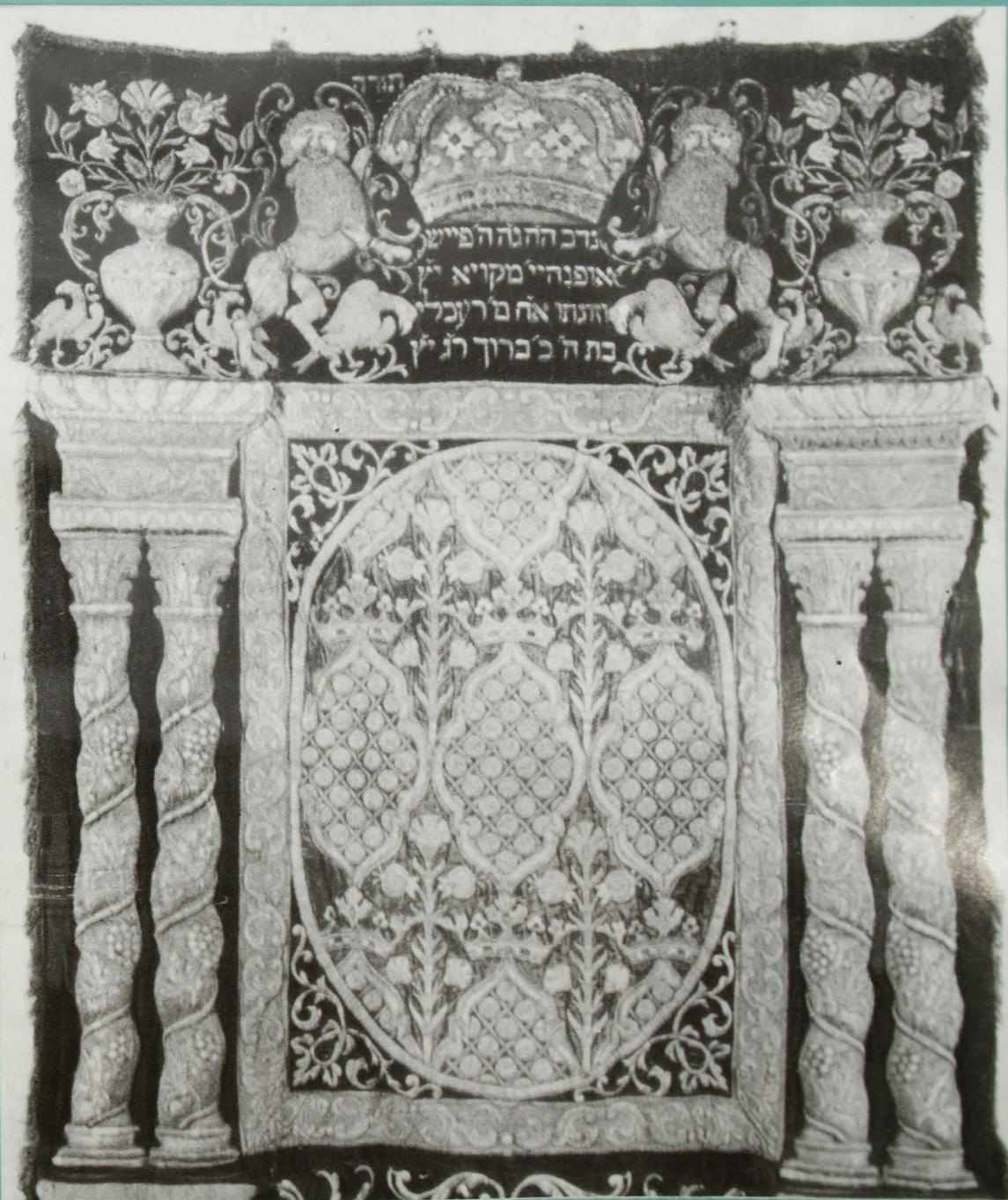
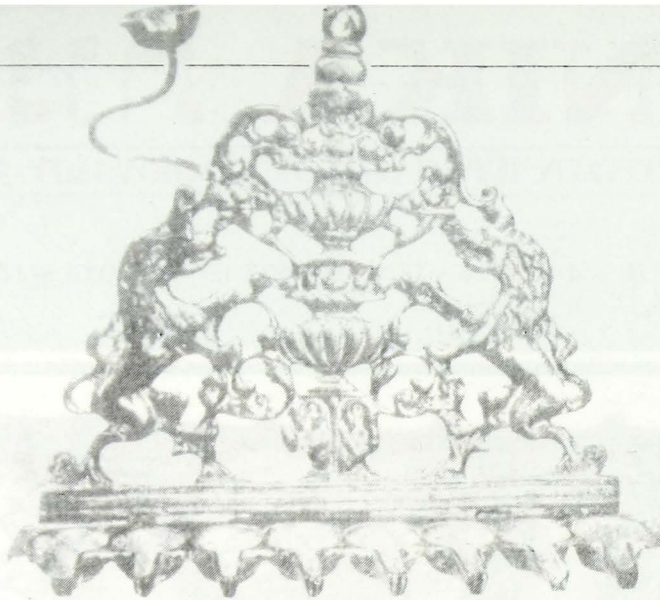

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΑ' • ΑΡΙΘΜ. 96 • ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1987 • ΕΛΟΥΛ 5747

Όρειχάλκινη λυχνία Χανουκά.
"Όρθια λιοντάρια του Ίουδα κρατούν ένα βάζο."
Ιταλία, 17ος αιώνας.

Ο πρόεδρος της Όμοσπονδιακής Γερμανικής Δημοκρατίας Ρίχαρντ φόν Βαϊτσέκερ αποτίει φόρο τιμής στο μνημείο των έκτελεσμένων στην Καισαριανή.

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΦΥΛΛΟ:

Μέ την ευκαιρία της επίσκεψης στην Ελλάδα του προέδρου της Όμοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας κ. Ρ. φόν Βαϊτσέκερ καί τον λόγο πού εξέφώνησε στον τόπο μαρτυρίου της Καισαριανής, δημοσιεύουμε δύο ακόμη άρθρα κορυφαίων Γερμανών πολιτικών, σχετικά με **τις σημερινές σχέσεις μεταξύ Δ. Γερμανίας και Έβραϊσμού**. Τά άρθρα αυτά είναι τόσο εύγλωττα, ώστε δέν χρειάζονται σχολιασμό.

- **Η Έβραϊκή Κοινότητα της Κω** καί τό δραματικό τέλος της αποτελούν θέμα του άρθρου του ιστορικού του νησιού κ. **Β. Χατζηβασιλείου**. Στο άρθρο αυτό περιέχονται στοιχεία πού έρχονται γιά πρώτη φορά στη δημοσιότητα.
- Τό θέμα της χριστιανικής αίρέσεως του **Χιλιασμού** έχει κατ' επανάληψη άπασχολήσει την κοινή γνώμη. Η μελέτη του καθηγητού κ. **Αθ. Δεληκωστόπουλου**, πού αποτελεί άπόσπασμα από βιβλίο του περί Όρθοδοξίας, παρέχει μία επιστημονική τοποθέτηση.
- Τέλος, τό ζήτημα πού προέκυψε **άπό την έπίσκεψη του Κούρτ Βαλντχάιμ στον Πάπα Ιωάννη - Παύλο** εξετάζεται από μία σφαιρική πλευρά στο άρθρο του Τζώρτζ Χάστιν Ούίλλιαμς.

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Κεντημένη κουρτίνα της Κιβωτού Τορά. Άρχιτεκτονικοί κίονες πανομοιότυποι εκείνων στο Ναό της Ίερουσαλήμ καί τά όρθια λιοντάρια του Ίουδα πού ύποστηρίζουν ένα «Στέμμα της Τορά» (Γερμανία 1725). Άπό τό βιβλίο του Μ. Κανιέλ «Η Τέχνη του Ίουδαϊσμού» (Έκδόσεις Ντουντούμη, 1982).

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ Κ. ΡΙΧΑΡΝΤ ΦΟΝ ΒΑΪΤΣΕΚΕΡ

Κύριε πρωθυπουργέ,
Κύριε δήμαρχε,
Κύριοι πρόεδροι και βουλευτές των κομμάτων,
Κυρίες και κύριοι,

Ιδιαίτερα συγκινημένος στέκομαι σήμερα στο χώρο αυτό. Τό γεγονός ότι σεις, οί εκπρόσωποι του ελληνικού λαού ήρθατε σήμερα μαζί μου, εδώ, με κάνει ειλικρινά να νιώθω εύγνωμοσύνη.

Ο χώρος αυτός θά μείνει άρρηκτα συνδεδεμένος με την ιστορία του λαού σας και του λαού μου. Πρόσφυγες ήταν εκείνοι που δημιούργησαν τό αθηναϊκό αυτό προάστειο, που αποκάλεσαν τό χώρο που στεκόμαστε «θυσιαστήριο της ελευθερίας». Οί πρόσφυγες, τό γνωρίζουμε και από τή δική μας πείρα, διαθέτουν μιάν ιδιαίτερα ζωντανή αίσθηση γιά τή σημασία και τήν αξία της ελευθερίας.

Κανένας άνθρωπος και ιδιαίτερα κανένας Γερμανός δέν μπορεί νά σταθεί εδώ δίχως νά τόν αγγίζει βαθιά τό μήνυμα του χώρου. Οί σκέψεις γυρίζουν στό παρελθόν. Στή Δυτική Έλλάδα σήμερα ακόμα μιά μαρμάρινη επιτύμβια στήλη αναγράφει τά όνόματα τών Γερμανών, που πριν 160 χρόνια πρόσφεραν τά νιάτα τους γιά τόν απελευθερωτικό αγώνα τών Έλλήνων.

Έκατό περίπου χρόνια αργότερα ήρθαν και πάλι Γερμανοί στή χώρα σας, αυτή τή φορά όμως όχι στό όνομα της ελευθερίας, αλλά σάν κατακτητές. Τό περίφημο «όχι» δημιούργησε ιστορία. Ήταν ή απάντηση της Έλλάδας στό ξεκίνημα της ξένης κατοχής. Ήτοι εκφράστηκαν κατά τρόπο αποφασιστικό ή αγάπη του λαού σας γιά τήν ελευθερία και ή θέλησή του γιά αντίσταση.

Όλοι μας γνωρίζουμε τίς φρικτές συνέπειες που είχε γιά πολλούς Έλληνες πατριώτες ή παραπάνω στάση τους. Ο Όδυσσέας Έλύτης, αναφερόμενος στό θανάσιμο σκοτάδι, έγραψε:

«της Δικαιοσύνης ήλιε νοητέ
και μυρσίνη σύ δοξαστική
μή, παρακαλώ σας μή
λησμονάτε τή χώρα μου».

Πολλοί θυσιάσαν τή ζωή τους. Ύποκλίνομαι στή μνήμη τους.

Έκφωνήθηκε στίς 24 Ίουνίου 1987 στήν Καισαριανή, τόπο μαρτυρίου τών Έλλήνων πατριωτών, κατά τήν Κατοχή.

Ή σκέψη μου φεύγει από δω και άπλώνεται σ' όλόκληρη τή χώρα: Στά Καλάβρυτα, στό Δίστομο και τήν Κλεισούρα, στό Κομμένο και τούς Λυγγιάδες, στήν Κάνδανο της Κρήτης και σέ όλους τούς άλλους τόπους και τά μνημεία του αντιστασιακού αυτού πνεύματος.

Οί σκέψεις μου, σκέψεις Γερμανού στήν ελληνική γή, άφορούν ακόμα τά θύματα του Όλοκαυτώματος που έγινε εκείνες τίς μέρες, όταν χιλιάδες Έβραίοι πολίτες της χώρας σας, άνδρες και γυναίκες, ιδίως από τή Θεσσαλονίκη και τήν Άθήνα, από τή Ρόδο, τά Ίωάννινα και τήν Καστοριά, ακολουθήσαν τήν τρομερή μοίρα του έβραϊκού λαού στίς άλλες κατεχόμενες χώρες της Εύρώπης.

Άποτελεί τιμή γιά τή χώρα και τό λαό τών Έλλήνων, ότι κατά τίς σκοτεινές εκείνες ώρες διατήρησαν άσβεστη τή φλόγα του ανθρωπισμού. Πολλοί Έλληνες αποδέχτηκαν τότε τόν προσωπικό κίνδυνο γιά νά σώσουν χιλιάδες Έβραίους συμπολίτες από τή λαβίδα μιάς τυφλής ιδεολογίας και αυθαίρετης εξουσίας. Ή τολμηρή έκκληση του αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού, που υπογράφηκε επίσης και από πολλές εξέχουσες προσωπικότητες της χώρας τό 1943, που ζητούσε από τούς τότε κατακτητές νά σεβαστούν τά ανθρώπινα δικαιώματα τών Έβραίων πολιτών της Έλλάδος και τό δικαίωμά τους στή ζωή, αποτελεί ένα ιδιαίτερα έντυπωσιακό και ιστορικό παράδειγμα.

Τό ντοκουμέντο αυτό διακατέχεται από τό ίδιο πνεύμα, όπως τό τελευταίο γράμμα που έστειλε στή γυναίκα του ένας από τούς αρχηγούς της γερμανικής αντίστασης κατά του Χίτλερ, πριν από τήν εκτέλεσή του: δέν ήθελε μ' αυτό, παρά νά συμβάλει «ώστε στήν καρδιά τών ανθρώπων νά αποκατασταθεί ή εικόνα και ή αξιοπρέπεια του ανθρώπου».

Σήμερα γνωρίζουμε: Ή ελευθερία δέν χάθηκε. Θά εξακολουθήσει νά υπάρχει όσο οί άνθρωποι θά είναι πρόθυμοι νά θυσιάσουν γιά τά ιδανικά τους, τι πολυτιμότερο έχουν, ακόμα και τήν ίδια τή ζωή τους. Νομίζω ότι είναι πάνω απ' όλα ή πίστη αυτή που ένώνει σήμερα τούς δύο λαούς μας. Με τό πνεύμα αυτό τιμάμε μαζί τούς νεκρούς σας. Ή θυσία τους αποτελεί έγγυση και υποχρέωση γιά τήν κοινή πορεία μας προς τό μέλλον.

ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ

Η αντιμετώπιση της ιστορικής αλήθειας είναι απαραίτητη για κάθε λαό. Η ιστορική αλήθεια διαμορφώνεται όμως συνεχώς εκ νέου. Όχι μόνον επειδή οι νέες διαπιστώσεις απαιτούν νέες αξιολογήσεις του παρελθόντος ή διορθώσεις συμβάντων, πού μέχρι χθές θεωρούντο απαραβίαστα γεγονότα. Αλλά και οι νέες ιστορικές εμπειρίες και οι αλλαγές των θέσεων από τις οποίες παρατηρούμε το παρελθόν, μας υποχρεώνουν εις νέους τρόπους θεωρήσεως της ιστορίας. Αυτό ισχύει και για το εθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς, κύριο χαρακτηριστικό του οποίου ήτο ο ήδη από τα πρώτα προγραμματικά του κείμενα άναγγελθείς άγώνας κατά του Έβραϊσμού, πού τελικώς έκρουφώθη εις τήν πολιτική της τελειωτικής εξοντώσεως των Έβραίων κατά τόν Β Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι διώξεις των Έβραίων και η επιδίωξη της τελειωτικής εξοντώσεως των μεταξύ 1933 και 1945 έχουν — κατά τό δυνατόν — έρευνηθεί από ιστορικούς, επιστήμονες και επιστημονικά ιδρύματα σέ όλο τόν κόσμο. Οι γνώσεις περί του θέματος αυτού εϊρίσκονται στή διάθεση όλων. Όποιος άρνείται νά άποδεχθεί τίς γνώσεις αυτές τό κάνει ένσυνειδήτως και είναι ο ίδιος υπεύθυνος. Σήμερον δέν έχει κανείς τό δικαίωμα νά δικαιολογεί τούς λόγους και τίς πράξεις του μέ άνεπαρκείς γνώσεις. Καταδικαστέοι είναι εκείνοι, πού προκαλούν μέ τήν άπόκρυψη των γεγονότων γιά νά συσκοτίσουν τό τερατώδες έγκλημα έναντίον της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας.

Η συζήτηση περί της εξοντώσεως των Έβραίων από τό έγκληματικό καθεστώς του εθνικοσοσιαλισμού δέν οδηγεί μόνο στό παρελθόν, αλλά πρέπει νά συμπεριλαμβάνει και τό παρόν, ιδιαίτέρως γιά τούς Γερμανούς. Και δέν πρέπει νά περιορίζεται

στούς κύκλους των επιστημόνων, αλλά νά ενδιαφέρει όλους τούς πολίτες. Όλοι έμεις είμεθα υποχρεωμένοι νά αντιμετώπισουμε πνευματικώς τό έγκλημα αυτό, διότι από τίς άπαντήσεις μας έξαρτάται η διαμόρφωση της προσωπικής μας αντίληψης και τοποθετήσεως έναντι της κοινωνίας. Οι άπαντήσεις πού δίδομε θεωρούντες τή βαρβαρότητα του καθεστώτος του Χίτλερ συμβάλλουν σημαντικώς στή διαμόρφωση της πνευματικής στάσεώς μας και του ήθικου όρίζοντα της ζωής μας.

Γιά όλα αυτά η γερμανική πολιτική έχει καθήκον νά σταματήσει κάθε προσπάθεια πού άποσκοπεί στό νά μειώσει τή σημασία και νά καταστήσει σχετικά τά έγκλήματα του εθνικοσοσιαλισμού έναντίον των Έβραίων της Εύρώπης. Αυτό δέν τό άπαιτεί μόνο ο αυτόνόητος σεβασμός έναντι των δολοφονηθέντων. Έν όψει αυτού του παρελθόντος δέν επιτρέπεται σ' έμάς τούς Γερμανούς, χάριν του ίδιου μας ήθικου συμφέροντος, νά επιτρέψουμε τήν παραχάραξη και τό ψέμα.

Τό άπαράβατον καθήκον μας είναι νά φωτίσουμε πλήρως τά έγκλήματα του εθνικοσοσιαλιστικού καθεστώτος και τούς λόγους πού διεπράχθησαν. Η μέ άσύληπτη βαρβαρότητα μαζική δολοφονία έκτομμυρίων Έβραίων δέν επιτρέπει γρήγορες και άπλές εξηγήσεις. Κάθε προσπάθεια εξηγήσεως των έγκλημάτων αυτών καταλήγει σέ άδιέξοδα και πρέπει συνεπώς νά άρχισι από τήν άρχή.

Η άποψη ότι γιά τό κακό, τήν τρομοκρατία και τό πρωτοφανές έγκλημα ευθύνονται μεμονωμένοι άνθρωποι, είναι άνεπαρκής. Αλλά και τό νά θεωρήσουμε τό φρικώδες αυτό έγκλημα ως συνέπεια της δολοφονικής βουλήσεως του Χίτλερ και όλίγων έγκληματιών του στενού περιβάλλοντός του οδηγεί σέ άπαράδεκτη έλάφρυνση της θέσεώς μας και περιο-

ρίζει τό ένδιαφέρον στήν άποτροπή της επαναλήψεώς του. Η όργάνωση της γενοκτονίας ήτο δυνατή διότι τήν διέταξε ένα ολοκληρωτικό κράτος.

Τό εθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς κατέστησε τούς πολίτες ολοκληρωτικώς όργανά του και ήτο εις θέσιν νά τούς κινητοποιήσει γιά τούς έγκληματικούς του σκοπούς επειδή τά μέσα ένημερώσεως και οι κοινωνικές όργανώσεις είχαν ύποταχθεί πλήρως και δέν έλάμβανε πλέον χώρα η έλεύθερη διαμόρφωση της γνώμης και επειδή είχε καταστραφεί τό κράτος δικαίου, αλλά πρό παντός επειδή είχε διαβρωθεί η συνείδηση των άξιων. Πρόκειται γιά μιá άπαραίτητη διαπίστωση, πού όμως δέν μας δίδει καμιά έπαρκή εξήγηση γιά τήν έξόντωση των Έβραίων.

Άντισημιτισμός δέν ύπήρχε μόνο στή Γερμανία. Ητο γνωστός και σέ άλλες χώρες της Εύρώπης. Η προϋπόθεση γιά νά καταλήξει στή Γερμανία στήν κόλαση του ολοκαυτώματος ήτο τό ολοκληρωτικό καθεστώς. Παρ' όλα αυτά η φυλετική γενοκτονία παραμένει άκατανόητη. Αυτό ισχύει και γιά όσους δέν έζησαν τή συμβίωση μεταξύ Έβραίων και μή Έβραίων.

Όποιος έγεννήθη τό 1933 ή άργότερα — σ' αυτήν τήν γενεά άνήκω ο ίδιος — δέν είχε πλέον τή δυνατότητα νά γνωρίσει τούς Έβραίους ως γείτονες, συμμαθητές και φίλους. Τούς έγνωρίσαμε, όσοι από έμάς τούς έγνωρίσαν, σχεδόν άποκλειστικώς και μόνον μέ τήν εικόνα πού μάς επέβαλε η εθνικοσοσιαλιστική προπαγάνδα. Δέν έσυζητείτο πλέον, όπως κατά τά προηγούμενα χρόνια, άν ήτο καλό ή όχι νά παίξει κανείς ποδόσφαιρο μέ τούς Έβραίους συμμαθητές του. Και δέν ύποχρεωθήκαμε νά άποστραφούμε από τή μιá μέρα στήν άλλη τούς Έβραίους συμμαθητές μας καθ' ύπόδειξιν των γονέ-

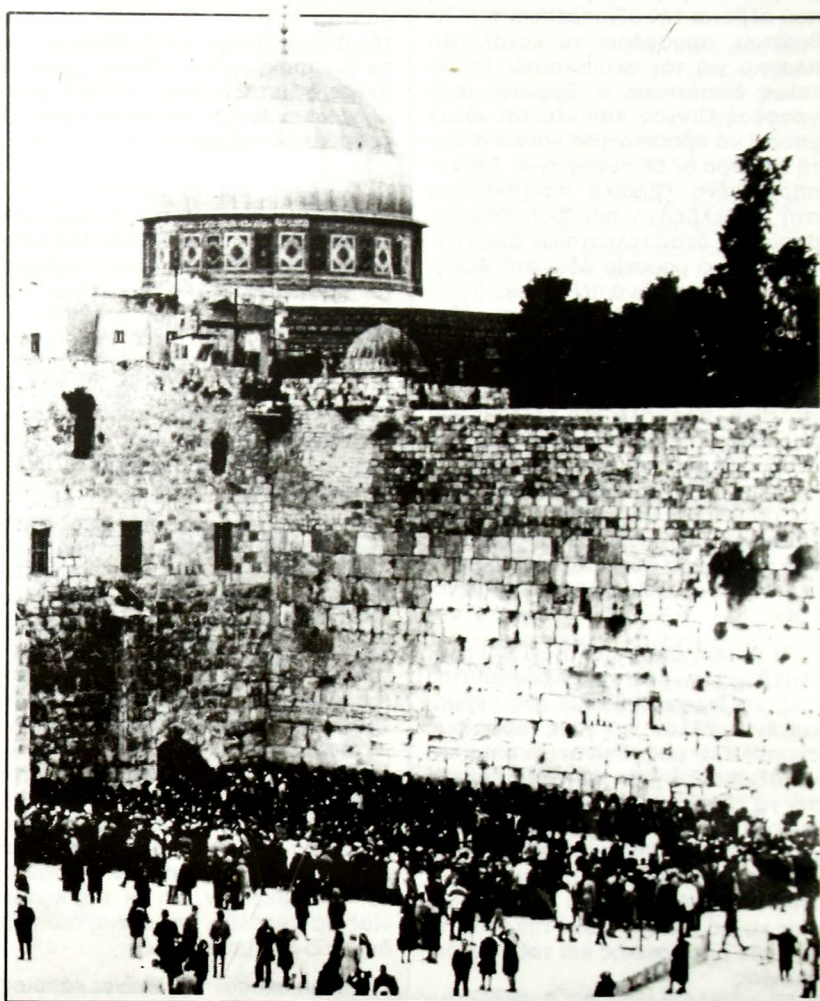
Ἀνθρωπισμός καί ἐμπιστοσύνη

ων μας ἡ κατόπιν διαταγῆς ἡ κάποιας ἐθνικοσοσιαλιστικῆς ὀργανώσεως, ὅπως συνέβη σέ ὅσους ἐπῆγαν στό σχολεῖο μετά τήν ἀνοδο τῶν ἐθνικοσοσιαλιστῶν στήν ἐξουσία.

Τό 1945 ἐπέστρεψαν οἱ Ἑβραῖοι στή συνείδηση τῆς κοινῆς γνώμης. Στήν ἀρχή λόγω τῶν φωτογραφιῶν ἀπό τά στρατόπεδα συγκεντρώσεως, πού συνεκλόνισαν τόν κόσμο. Γιά πολλούς νέους Γερμανούς ἡ πρώτη ἐνσυνείδητη συνάντηση μέ τούς Ἑβραίους ἦσαν οἱ φωτογραφίες τῶν σωρῶν πτωμάτων καί οἱ πρῶτες ἐκθέσεις περί τῶν μεθόδων ἐξοντώσεως στά στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Καί σιγά - σιγά ἐβλεπε κανεῖς τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο, πού καταβεβλημένος ἀπό τόν πόνο εἶχε γλυτώσει ἀπό τή μαζική δολοφονία. Καί ἐπειδὴ σήμερα ἡ ἐβραϊκή παροικία στή Γερμανία ἀπαριθμεῖ λιγότερα ἀπό 30.000 μέλη, εἶναι εὐκόλο νά φαντασθεῖ κανεῖς πόσο σπάνια εἶναι ἡ γειτνίαση μέ ἕνα Ἑβραῖο συμπολίτη. Ἀκριβῶς γιά τόν λόγο αὐτό εἶναι πολύ χρησιμη ἡ παραμονή πολλῶν νέων Γερμανῶν στό Ἰσραήλ, πού φιλοξενοῦνται καί ἐργάζονται γιά ἐβδομάδες στά κιμπούτζ, γιά νά γνωρίσουν τούς Ἑβραίους καί νά δημιουργήσουν φιλίες. Πολύ μεγαλύτερη ἀξία ἔχουν γιά μᾶς οἱ συναντήσεις μας μέ τούς νεαρούς συμπολίτες μας. Πρόκειται περί βημάτων πρὸς τή φυσιολογική ἀποκατάσταση τῶν σχέσεων, πού τή θεωροῦμε ἀπαραίτητη καί τήν ἐπιδιώκουμε. Ἐδῶ τίθεται τὸ ἐρώτημα ἂν εἶναι πράγματι δυνατόν μετά τὸ Ἀουσβιτς νά συνομιλοῦν «κανονικά» Ἑβραῖοι καί Γερμανοί. Πῶς θά πρέπει νά εἶναι ἡ «φυσιολογική κατάσταση» ἐνός κοινου μέλλοντος;

Ἡ ἀποστολή τῆς γερμανικῆς πολιτικῆς ἐνώπιον τῆς καταστάσεως αὐτῆς — κατά τή διαπίστωση τῆς ὁποίας κάθε πολίτης τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας πρέπει νά ἀκολουθεῖ τό παράδειγμα τοῦ Κόνραντ Ἀντεναουερ — εἶναι σαφής: Πρέπει νά ἀπαντᾷ στήν ἐρώτηση: Ποιά εἶναι ἡ σημασία τῆς βαρβαρότητας τοῦ παρελθόντος γιά τό παρόν τοῦ κράτους μας καί ποιές εἶναι οἱ συνέπειες τοῦ φρικώδους ἐγκλήματος γιά μᾶς στό παρελθόν, τό παρόν καί τό μέλλον. Πρέπει νά ἐκθέσει τούς λόγους, γιά τούς ὁποίους ἡ Ὁμοσπονδιακή Γερμανία μπορεῖ νά γίνη καί πάλι πραγματική πατρίδα γιά τούς Ἑβραίους.

Δέν εἴμεθα εἰς θέσιν νά ἐκλέξουμε

Ἱερουσαλήμ: Συγκέντρωση πιστῶν στό Τεῖχος τῶν Δακρύων.

τήν ἱστορική πραγματικότητα στήν ὁποία ζοῦμε καί νά ἀποτινάξουμε ἐκεῖνο πού μᾶς ἐπιβαρύνει ἡ μᾶς ἐνοχλεῖ. Ὅσον ἐναργέστερη καί ὀξύτερη εἶναι ἡ ἱστορική μας συνείδηση, τόσο καλύτερα ἀντιλαμβανόμεθα πόσα ἐξαρτῶνται ἀπό τά διδάγματα πού ἐξάγουμε ἀπό τήν κληρονομιά τοῦ παρελθόντος πού μᾶς βαρύνει. Ἐδῶ θά πρέπει νά γνωρίζουν ὅσοι ἐγεννήθησαν ἀργότερα, ὅτι δέν πρέπει νά νομίζουν, ὅτι ἡ κατηγορία δέν τούς ἀφορᾷ, ἐπειδὴ δέν ἀντιμετώπισαν τόν ὀλοκληρωτικό πειρασμό. Καί αὐτοί οἱ νέοι δέν μποροῦν ἐν σχέσει πρὸς τήν ἱστορία νά εἶναι κατά την πολιτική των δραστηριότητα τελείως ἀπροκατάληπτοι.

Γενικές συνταγές γιά τήν εἰρηνική καί ἀνθρώπινη συμβίωση δέν υπάρ-

χουν. Τό δίδαγμα τῆς ἱστορικῆς μας ἐμπειρίας εἶναι: Ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀπαραβίαστος καί αὐτό ἀποτελεῖ βασική κατευθυντήρια γραμμή κάθε κρατικῆς δράσεως. Ἀνεξιθρησκεία καί προσήνεια εἶναι ἀπαραίτητα χαρίσματα, ἀνευ τῶν ὁποίων δέν μπορεῖ νά προοδεύσει κανένα κράτος.

Ἐδῶ ὅμως δέν βοηθοῦν μόνον ὁ καλός λόγος καί οἱ καλές προθέσεις. Πρέπει νά ἐργασθοῦμε γιά τήν εἰρηνική συμβίωση τῶν κρατῶν καί γιά τόν ἀλληλοσεβασμό τῶν διαφόρων θρησκειῶν καί πολιτισμῶν. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι πρέπει νά ἀγωνισθοῦμε μέ πάθος γιά τήν πλουραλιστική δημοκρατία καί νά ἀποτρέψουμε τούς κινδύνους πού τήν ἀπειλοῦν. Τό Σύνταγμα τῆς Γερμανίας ὡς νομικό ὑπό-

βαθρο, ενός φιλειρηνικού κράτους που σέβεται την αξιοπρέπεια του ανθρώπου, προσφέρει τό κατάλληλο πλαίσιο για τόν σκοπό αυτό. Τελειώως διεπίστωσε ὁ Ἑβραῖος συγγραφέας Πίνχας Λαπίντε, ὅτι «ὅταν μπορεῖ νά προσευχηθεῖ κανεῖς σ' αὐτή τή χώρα σέ 56 συναγωγές, ὅταν ὑπάρχει ἓνα ἑβραϊκό πανεπιστήμιο στή Χαϊδελβέργη, πού ἐκπαιδεύει ἑβραῖστές, ὅταν τελειώως ἀνοίξε ἓνα ἑβραϊκό μουσεῖο ἐδῶ στή Φραγκφούρτη, μπορεῖ νά πεί κανεῖς, ὅτι τό νέο ἑβραϊκό μέλλον ἀρχισε ἤδη. Πολλοί Ἑβραῖοι, ὄχι ὅλοι, θά συνειδητοποιήσουν σιγά - σιγά τό γεγονός, ὅτι ἡ Ὁμοσπονδιακή Δημοκρατία εἶναι, παρ' ὅλα της τά λάθη καί παρ' ὅλες της τίς ἀτέλειες, τό πλέον φιλελεύθερο, τό δημοκρατικότερο καί τό πλέον αὐτοελεγχόμενο κράτος, πού ὑπῆρξε ποτέ ἐπὶ γερμανικοῦ ἐδάφους. Τυχόν ἄνθρωπικά φαινόμενα στά περιθώρια δέν μποροῦν νά μειώσουν ἢ νά ἐξαλείψουν αὐτό τό γεγονός».

Ἡ ἀποψη αὐτή μᾶς δίδει θάρρος. Ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ προσπάθειές μας, νά δημιουργήσουμε στή Γερμανία ἓνα μέλλον γιά τούς Ἑβραίους συμπολίτες μας, ἔγιναν ἀντιληπτές καί ἀξιολογήθηκαν. Αὐτό μᾶς ἐπιτρέπει νά εἴμεθα ὑπερήφανοι γιά τήν ἐπιτυχία τῶν προσπαθειῶν μας νά δημιουργήσωμεν ἰσχυρά θεμέλια γιά τή φιλελεύθερη δημοκρατία στήν Ὁμοσπονδιακή Δημοκρατία τῆς Γερμανίας καί νά ἀποκλείσωμε τήν ἀνάπτυξη κάθε ρατσιστικῆς καί ταξικῆς ιδεολογίας.

Εἶναι καλή ἡ ἰδέα τῆς ἀναπτύξεως ενός νέου πατριωτισμοῦ ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ Συντάγματός μας καί νά τόν θεμελιώσωμεν ἐπὶ τῶν ἠθικῶν του ἀξιών καί τῆς κανονιστικῆς ἰσχύος τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐξάγουμε τά ἀπαραίτητα καί δυνατό συμπεράσματα ἀπό τήν ἱστορία μας ἐφ' ὅσον δέν ἐγκαταλείψουμε τήν προσπάθεια νά ἐφαρμόσωμε τίς βασικές ἰδέες τοῦ Συντάγματός μας στή ζωή μας. Οἱ ἐγγυήσεις τῶν προσωπικῶν ἐλευθεριῶν, πού θά πρέπει νά καταστοῦν αὐτονόητες γιά κάθε πολίτη, πρέπει νά γίνονται θεμέλιο του συνδέσμου του μέ τό κράτος.

Νομίζω ὅμως, ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ πατριωτισμοῦ ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ Συντάγματος πρέπει νά συμπληρωθεῖ. Ὅσον ἀπολύτως ἀπαραίτητη καί ἀξια βελτιώσεως καί ἄν εἶναι ἡ σφαιρική ἐξασφάλιση τοῦ δικαίου σέ ὅλες

τίς ἐκφράσεις τῆς ζωῆς εἰς ὅ,τι ἀφορά στήν ἐγγύηση τῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ ἀνθρώπου, τόσο ἀνεπαρκῆς εἶναι ἡ ἀποψη, πῶς οἱ σχέσεις μεταξύ τῶν πολιτῶν μποροῦν νά ρυθμίζονται μόνον κατὰ τό γράμμα τοῦ νόμου.

Ὁ νόμος, καί τό Σύνταγμα, ἐξασφαλίζει στό ἄτομο τήν ἀπαραίτητη ἐλευθερία γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητάς του. Ἡ ζωσα δημοκρατία ἀπαιτεῖ ὅμως ἐκτός τούτου καί μία κοινότητα, ἡ ὁποία δέν χαρακτηρίζεται μόνον ἀπό τήν ἐγγύηση τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν διὰ τοῦ Συντάγματος, ἀλλά ἀπό τό ὅτι τό ἄτομο μέ τήν πολυσχιδή του προσωπικότητα ἀποκτᾷ δική του ὄντοτητα μέσα στήν κοινωνία καί ἀποτελεῖ ἀντικείμενο σεβασμοῦ.

Ὡς πολίτες ενός δημοκρατικοῦ κράτους δικαίου δέν πρέπει νά θεωροῦμε τούς ἑαυτούς μας μόνον ὡς συνέπεια τῶν νόμων. Ὅσον ἑλλιπῶς ἀντιλαμβάνεται ὁ αὐστηρός ὀρθολογισμός τόν ἄνθρωπο ὡς προσωπικότητα. Τόσον ἀνεπαρκές ἡ ἔννοια ἂν ἐπιδιώκαμε νά θεμελιώσωμε τόν πατριωτισμό μας μόνον ἐπὶ τοῦ Συντάγματος, μέ τό ὁποῖο παραμένει συνδεδεμένος. Ἡ φιλελεύθερη πολιτεία μας ἐπεκτείνει τήν ἀνθρωπιστική δύναμη μόνον ἐκεῖ πού οἱ σχέσεις μεταξύ τῶν πολιτῶν χαρακτηρίζονται ἀπό ἀλληλοεμπιστοσύνην. Μόνον ἔτσι εἶναι βέβαιοι, ὅτι ἐκ τῆς κοινωνίας θά προέλθει ἀσφάλεια, ἡ ὁποία δημιουργεῖ ἐμπιστοσύνη.

Ἡ ἐμπιστοσύνη δέν εἶναι κάποιος συναίσθηματικός λόγος πέραν τῆς λογικῆς. Ἐκεῖ ὅπου ἡ ἐμπιστοσύνη καθορίζει τήν κοινωνική δράση, ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἀντιληπτός ὡς σὺν-άνθρωπος. Μόνον ἐκεῖ πού ὁ πολίτης εἶναι βέβαιος, ὅτι γίνεται ἀποδεκτός ὄχι μόνον ὅπως ὀρίζουν οἱ νόμοι, ἀλλά καί χάριν τῆς ἰδιαιτερότητας τῆς πολυσχιδοῦς προσωπικότητάς του, χαρακτηρίζεται ἡ συμβίωση τῶν πολιτῶν ἀπό ἓνα ἐσωτερικό δεσμό, ὁ ὁποῖος καθιστᾷ τό κράτος πατρίδα, ἡ ὁποία προσφέρει ἀσφάλεια, δημιουργεῖ ἀλληλεγγύη καί ἀπαιτεῖ ἀνθρωπισμό.

Ἀκριβῶς ἐπειδὴ πρέπει νά ἐξάγουμε διδάγματα ἀπό τίς ἐμπειρίες τοῦ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ καθεστώτος εἶναι ἀνεπαρκῆς ἡ ἔννοια τοῦ μόνον ἐπὶ τοῦ Συντάγματος βασιζομένου πατριωτισμοῦ. Οἱ ἐγγυήσεις τῶν κανόνων

δικαίου, οἱ ὁποῖες δημιουργοῦν τόν πατριωτισμό, πρέπει νά συνοδεύονται καί ἀπό τίς ἀρχές, πού ἐξασφαλίζουν ἐντὸς τῆς πολιτείας τήν ἀναγνώριση τῆς ἰδιαιτερότητας τοῦ πολίτη. Δέν ἦτο μόνον ἡ κατάργηση τοῦ δικαίου μετὰ τό 1933 πού παρέδωσε ἑκατομμύρια Ἑβραίων συμπολιτῶν στοὺς δολοφόνους των. Ἡ ὑπό τοῦ κράτους διαταχθεῖσα μαζική δολοφονία κατέστη δυνατή καί διότι πολλοί δέν ἐβλεπαν (πλέον) τούς Ἑβραίους ὡς συνανθρώπους των καί τούς ἦτο ἀδιάφορο, ὅτι τούς ἀφῆρε ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια.

Ἄν δέν θέλωμε νά δώσωμε καί στό μέλλον καμία ἀπολύτως δυνατότητα στόν ἀντισημιτισμό, θά τό ἐπιτύχωμε μόνον στή συνειδηση τῆς ἱστορικῆς μας ἐμπειρίας. Νόμοι ἀντιθέτως, πού ἐπιδιώκουν νά ἀποτρέψουν τόν ἀντισημιτισμό πέρα τῶν ὑφισταμένων ἀπαγορευτικῶν διατάξεων, δέν νομίζω ὅτι μποροῦν νά προσφέρουν πολλά. Κατά τήν πεποίθησή μου εἶναι δυνατόν νά προκαλέσουν τή δράση αὐτόκλητων ἐθνοσωτῆρων καί συγχρόνως νά δημιουργήσουν τό αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας ἐκεῖ πού εἴμεθα ὅλοι ὑποχρεωμένοι νά ἀγρυπνοῦμε.

Ἡ ἀνάμνηση ἐκείνων, πού ἐν ὄνoματι τῆς Γερμανίας μετεφέρθησαν χωρίς οἶκτο στά στρατόπεδα συγκεντρώσεως καί βασανισμένοι καί κακοποιημένοι ἐδολοφονήθησαν στοὺς θαλάμους ἀερίων καί στοὺς φούρνους, μας ὑποχρεώνει νά μὴ θεωρήσωμε πλέον ἀνθρώπους ὡς τήν προσωποποίηση τοῦ ἐχθροῦ μας. Ἡ προσωποποίηση τοῦ ἐχθροῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἀμφισβητοῦνται ἡ ἀπαραβίαστη ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου καί τά ἀπαράβατά του δικαιώματα, ἀποκτᾷ σχεδόν πάντοτε τελικῶς ἓνα δικό τους, κτηνώδη δυναμισμό. Τό ὅτι καταλήγει στήν ψυχρή δολοφονία εἶναι γνωστό καί ἀπό παραδείγματα τῶν ἡμερῶν μας.

Ἐνεκα τούτου θά ἀντισταθοῦμε μέ ἀποφασιστικότητα ἐναντίον ὅλων τῶν προσπαθειῶν πού προπαγανδίζουν ὑπέρ τῆς προσωποποιήσεως τοῦ ἐχθροῦ. Ἐδῶ πρέπει νά λάβωμε ὑπ' ὄψιν μας, ὅτι μικροὶ ρύακες ἐνώνονται καί δημιουργοῦν ὀρμητικούς ποταμούς. Καί ὁ ἀντισημιτισμός τῶν ἐθνικοσοσιαλιστῶν δέν ἦτο ἀπό τήν ἀρχή μαζικό κίνημα...

Ἐνεκα τούτου ὀφείλομε σήμερον — τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν καί ἄνευ ὑπερβολῶν — νά εἴμεθα προσε-

κτικοί έναντι των επικινδύνων ρευμάτων της εποχής μας και του κινδύνου να παρασυρθούμε οι ίδιοι.

Εμείς οι Γερμανοί δεν επιτρέπεται να λησμονήσουμε ή να αποσιωπήσουμε τα έγκληματα του έθνικοσοσιαλισμού, άλλως δεν είμεθα άξιοι του γεγονότος, ότι οι άλλοι μας έδωσαν και πάλιν τό χέρι. Πρέπει να συνειδητοποιήσωμεν και πάλι, ότι η ιστορία των Έβραίων της Γερμανίας είναι ένα τμήμα της γερμανικής ιστορίας, ότι τό παρελθόν αυτό είναι κοινή ιστορία των Έβραίων και των μη Έβραίων Γερμανών. Ένεκα τούτου η όμοσπονδιακή κυβέρνηση θέλει να βοηθήσει την έρευνα της έβραϊκής ιστορίας στη Γερμανία. Καί έτσι καθιστούμε ισχυρότερη τή θέληση συμβιώσεως σέ ένα κοινό μέλλον.

Ας εκμεταλλευθούμε κάθε δυνατότητα να πλησιάσωμε άλλήλους μέ έμπιστοσύνη, γιά να καταστήσωμε πραγματικότητα ένα πατριωτισμό, πού να μάς συνδέει.

Ο Χίτλερ δεν πρέπει να έχει την ικανοποίηση — αυτή τή διαπίστωση κάναμε κάποτε ο Βέρνερ Νάχμαν και έγω — ότι κατέστρεψε γιά πάντα τόν πατριωτισμό των Γερμανών.

Αυτός ο νέος πατριωτισμός — και έδω είμεθα σύμφωνοι μέ τόν Βέρνερ Νάχμαν — πρέπει να έχει ευρύτερη βάση από τίς νομικές έγγυήσεις του άπαραβίαστου της ανθρώπινης αξιοπρέπειας: άνθρωπισμό, ο οποίος άσκειται καθημερινώς, παρ' όλες τίς άντιξοότητες.

Τό ΚΙΣ ζητά να άνοιξουν τά άρχεία του ΟΗΕ

Γιά τούς έγκληματίες πολέμου

Σέ ύπόμνημά του προς τόν ύπουργό Έξωτερικών κ. Κ. Παπούλια τό Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Έλλάδος ανέφερε ότι:

«Παρόλον ότι έχουν περάσει 40 και πλέον χρόνια από τό τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου, ο ΟΗΕ δεν επιτρέπει ακόμη την έρευνα στα **άρχεία του πού άφορούν τά έγκλήματα πολέμου.**

Μέ τόν τρόπο αυτό, ένα σημαντικό τμήμα της σύγχρονης ιστορίας της ανθρωπότητας παραμένει άπρόσιτο στους λαούς και στα έθνη εκείνα πού πολέμησαν και θυσιάστηκαν γιά τήν έλευθερία. **Ποιά νόημα άραγε έχει αυτή ή έλευθερία όταν «άπαγορεύεται»(!) στους λαούς πού πολέμησαν να μάθουν τήν αλήθεια;**

Όταν τό 1948 διαλύθηκε ή «Επιτροπή γιά τά Έγκλήματα Πολέμου», τήν οποία είχαν σχηματίσει 17 σύμμαχα κράτη μεταξύ των οποίων και ή Ελλάδα, παραδόθηκαν στον ΟΗΕ 38.000 φάκελλοι γιά έγκληματίες πολέμου. Ο ΟΗΕ θεωρήθηκε τότε ο ούδέτερος θεματοφύλακας των λαών κι όχι ο κατά βούληση ρυθμιστής της ιστορίας της ανθρωπότητας.

Πληροφορηθήκαμε ότι πρόσφατα ή ελληνική κυβέρνηση απαντώντας σέ έρωτήματα του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ, άποφάνθηκε να μήν «άνοίξουν» τά άρχεία αυτά. Νομίζουμε ότι ή κυβέρνηση της πατρίδας μας δεν έχει τίποτα να φοβηθεί από τά στοιχεία των άρχείων έγκληματιών πολέμου. Άντίθετα, μάλιστα, τά άρχεία αυτά θά

βοηθήσουν στη διελεύκανση μιάς κρίσιμης περιόδου της σύγχρονης ιστορίας της χώρας μας, γιά τήν οποία στην Ελλάδα έχουν δυστυχώς καταστραφεί τά σχετικά άρχεία.

Δέν είναι δυνατόν ή δημοκρατική ελληνική κυβέρνηση να γίνεται, έστω κι έμμεσα όργανο στην άποσίωση μιάς περιόδου της πρόσφατης ιστορίας του 20ού αιώνα, προστατεύοντας μέ τή στάση της αυτή και έστω άθελά της, έγκληματίες κι έγκληματίες κατά της ανθρωπότητας.

Γιά τόν λόγο αυτό παρακαλούμε όπως άναθεωρηθεί ή θέση της ελληνικής κυβέρνησης και δοθεί έντολή στον γενικό γραμματέα του ΟΗΕ να δοθούν στη δημοσιότητα τά άρχεία.

Μέ τιμή

Ο πρόεδρος Ο γεν. γραμματέας
Ιωσήφ Λόβιγγερ Δαυίδ Σαρφατής

* Σχετικά μέ τό θέμα, ο Έλληνας κυβερνητικός εκπρόσωπος κ. Γ. Ρουμπάκης δήλωσε στις 12 Ιουνίου 1987:

«Η ελληνική κυβέρνηση τάσσεται υπέρ μιάς πιό άνοιχτής πρόσβασης των κυβερνήσεων στα άρχεία. Πιστεύει ότι όλες οι κυβερνήσεις πρέπει να έχουν μιά πιό εύκολη και χωρίς περιορισμούς πρόσβαση στα άρχεία κι όχι μόνο σ' εκείνους τούς φακέλλους πού άφορούν συγκεκριμένα άτομα έναντίον των οποίων έχουν διατυπωθεί κατηγορίες».

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΣΤΑ «ΧΡΟΝΙΚΑ»

* Η **Ισραηλιτική Κοινότητα Κέρκυρας:** Νέα έπεξηγηματικά στοιχεία γιά τίς σχέσεις του Γ. Θεοτόκη μέ τήν Ισραηλιτική Κοινότητα Κέρκυρας δίνει ο τ. πρωθυπουργός κ. Γεώργιος Ι. Ράλλης μέ τήν παρακάτω έπιστολή του:

«Σχετικά μέ τήν έπιστολή μέ τόν τίτλο «Τά γεγονότα της Κέρκυρας τό 1891», πού δημοσιεύεται στη σελίδα 25 του τεύχους Μαΐου - Ιουνίου 1987 του περιοδικού σας, θά ήθελα να σημειώσω ότι από πουθενά δεν προκύπτει ότι ο Γεώργιος Θεοτόκης ήταν έναντίον των Έβραίων της Κέρκυρας, όπως άφηνεται να έννοηθεί από τό όλο, πνεύμα της σχετικής παραγράφου της έπιστολής αυτής. Τό αντίθετο μάλλον συνάγεται από όλα τά υπάρχοντα στοιχεία, πού χρησιμοποίησα και στό τελευταίο βιβλίο μου «Γεώργιος Θεοτόκης, ο πολιτικός του μέτρου», περικοπές του οποίου, αναφερόμενες στό θέμα αυτό, δημοσιεύτηκαν στό τεύχος Ιανουαρίου - Φεβρουαρίου 1987 των «Χρονικών». Μέ βάση άκριβώς τίς άναφορές αυτές φαίνεται ότι ο Θεοτόκης ύποστήριξε πάντοτε ούσιαστικά τά δίκαια αίτήματα της Ισραηλιτικής Κοινότητας της Κέρκυρας, φροντίζοντας γιά τήν έπίλυση — στό μέτρο του δικαίου — των προβλημάτων πού τήν άπασχολούσαν.

Τό ένδιαφέρον του μάλιστα άρχισε από τήν εποχή πού ήταν δήμαρχος Κερκύρας, όταν όχι μόνο δεν υιοθέτησε τήν εισηγήση του δημοτικού συμβούλου Βλάχου γιά συγχώνευση

Μιά έπιστολή του κ. Γ. Ράλλη γιά

«τά γεγονότα της Κέρκυρας τό 1891»

του ισραηλιτικού δημοτικού σχολείου μέ τό ελληνικό, γιατί έκρινε ότι αυτό θά έβλαπτε τούς μικρούς Ισραηλίτες μαθητές αλλά ένέκρινε τήν έπιχορήγησή του όπως ζητούσε ο Ραββίνος.

Άπό τά σχετικά πρακτικά της συνεδριάσεως της 25ης Οκτωβρίου 1879 προκύπτει άναμφισβήτητο τό ένδιαφέρον του Θεοτόκη γιά τούς Έβραίους της Κέρκυρας, τό όποιο δεν σταμάτησε στό σημείο αυτό, αλλά ήταν εξακολουθητικό και άργότερα όταν έγινε βουλευτής και πρωθυπουργός.

Άλλωστε, άν δεν είχαν έτσι τά πράγματα, πώς θά ήταν δυνατόν να τόν ψηφίζουν, πράγμα γιά τό όποιο τό έντυπο «Τολμηρός», στό φύλλο του της 21ης Απριλίου 1885, επιτίθεται μέ ιδιαίτερη δριμύτητα έναντίον των Έβραίων, μιλώντας μάλιστα και γιά εύχαριστήρια μετεκλογική επίσκεψη του Θεοτόκη στην έβραϊκή συνοικία. Καί αυτό είναι μία μόνο «έξ αντιδιαστολής άπόδειξη».

ΓΙΟΧΑΝΝΕΣ ΡΑΟΥ,

Πρωθυπουργού του κράτους της Βορείου Ρηνανίας - Βεστφαλίας
Υποψήφιου Καγκελάριου του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος (SPD)
(Αποσπάσματα από συνέντευξή του στη γερμανική «Tribüne»)

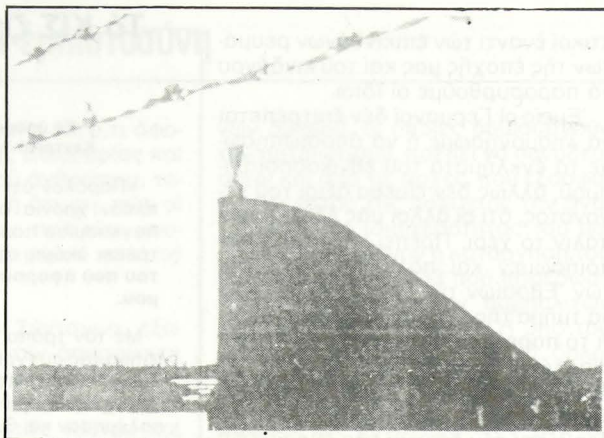
Τά ταμπού μειούνται

«... υπάρχει μία συνυπευθυνότητα για τό ώραϊο και τό καλό, αλλά και για τό φρικώδες και τό απερίγραπτο στην ιστορία μας».

TRIBUNE: Πώς εκτιμάτε τη στάση του λαού στο 'Ισραήλ έναντι των Γερμανών σύμφωνα με τις παρατηρήσεις και τις συνομιλίες σας κατά την τελευταία σας επίσκεψη, μετά τις αντισημιτικές δηλώσεις ορισμένων Γερμανών πολιτικών στην 'Ομοσπονδιακή Δημοκρατία;

Ράου: Βεβαίως διευτυπώθησαν ορισμένες άνησυχίες στην κοινή γνώμη του 'Ισραήλ. Κατά την πεποίθησή μου δεν υπάρχει έξαρση του αντισημιτισμού στην 'Ομοσπονδιακή Γερμανία. Άλλά — και δεν είναι ολιγότερον επικίνδυνο αυτό — τά ταμπού μειούνται. Αυτό σημαίνει, ότι συζητούνται θέματα, εκφράζονται απόψεις και δημιουργούνται υποψίες περί των οποίων εγένοντο σκέψεις και πρό δεκαετιών. 'Η διαφορά: Οί υποστηρικτές των απόψεων αυτών έχουν σήμερα τό άμφίβολον θάρρος νά όμιλούν δημοσίως περί αυτών.

'Η μείωση αυτή των ταμπού πρέπει νά εκτιμηθεί στη Γερμανία διαφορετικά από ότι π.χ. στη Γαλλία, στην 'Αγγλία ή στην 'Αμερική, όπου θά μπορούσε νά τήν άνεχθεί κανείς. 'Εμείς αντιθέτως θά πρέπει νά προσέξωμε νά μήν έγκαταλείψωμε τήν ίδια μας τήν ιστορία. Καί πρέπει νά γνωρίζομε ότι στη Γερμανία δεν είναι δυνατόν έπ' ούδενί λόγω νά λέγονται πράγματα, τά όποία δεν έπιτρέπονται νά λέγονται

Τό 'Εβραϊκό Μνημείο στό χώρο του στρατοπέδου συγκεντρώσεως του Νταχάου.

ούτε σέ άλλες χώρες μέ μεγαλύτερη δημοκρατική καί ούμανιστική παράδοση. 'Εδω όμως δεν δυνάμεθα έμείς νά παίζωμε τόν ρόλο του δικαστού.

Συνεζήτησα μέ μερικούς εκ των πολιτικών αυτών, οί όποιοι προέβησαν εις αντισημιτικές δηλώσεις καί ήσκησα καί δημοσίως κριτικήν έπ' αυτού. Πρέπει νά προσέξωμε νά μήν ξεχασθεί μία παλαιά ρήση του τέως προέδρου της 'Ομοσπονδιακής Γερμανίας, **Γουσταυού Χάινεμαν**: «'Η μοναδική έλπίδα για νά ξεχάσουν οί άνθρωποι σέ όλο τόν κόσμο τί συνέβη, είναι νά μή ξεχάσωμεν έμεις». 'Η άνάμνηση αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία για μάς τούς Γερμανούς. 'Επιτρέψτε μου νά άναφερθώ έδω στον σημερινό Πρόεδρο της 'Ομοσπονδίας Ρίχαρντ φόν Βαϊτσέκερ, τόν όποιο θεωρώ, ιδιαίτέρως εις ό,τι αφορά στό θέμα αυτό, ευτύχημα για τή χώρα μας. 'Εχει ειπεί πολλά όρθά, όχι μόνο τήν 8ην Μαΐου του παρελθόντος έτους, τά όποία θά ήκουγα ευχαρίστως καί από άλλους πολιτικούς. Τό γεγονός όμως, ότι αυτά έλέχθησαν από τόν πρόεδρο της 'Ομοσπονδίας έχει, κατά τήν πεποίθησή μου, ιδιαίτεράν βαρύτητα.

TRIBUNE: Έχει σημασία ή ρήση αυτή του Χάινεμαν για τή γενεά μας καί θά ισχύει καί για τό μέλλον;

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΣΤΑ «ΧΡΟΝΙΚΑ»

'Ελληνες καί 'Ισραηλινοί

Σέ έπιστολή του προς τό Κ.Ι.Σ., ό κ. **Χρ. Γουδής**, καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών, γράφει μεταξύ άλλων: «'Εχω έπισκεφθεί τό 'Ισραήλ παλιότερα καί έμεινα ένθουσιασμένος μέ τήν προσπάθεια πού γίνεται εκεί. Πιστεύω ότι 'Ελληνες καί 'Ισραηλινοί έχουν καί κοινό καί διαφορετικό συγχρόνως πολιτιστικό υπόβαθρο καί μία άλληλεπίδραση μεταξύ τους θά ήταν θετική καί για τίς δύο πλευρές».

'Εβραϊκός Φεμινισμός

Ο κ. **Κώστας Τομονάς**, Θεσσαλονίκη, μάς γνωρίζει τά παρακάτω:

«'Αγαπητοί φίλοι του ΚΙΣ,

• Μετά τήν άπελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, στά 1912, από τόν 'Ελληνικό Στρατό, ό τότε Δήμαρχος της πόλης **'Οσμάν Σαΐτ** πρότεινε στό Δημοτικό Συμβούλιο — κι εκείνο δέχθηκε — τήν μετονομα-

σία του δρόμου Palas σέ όδό **Μάξ Νορδάου**. 'Ο δρόμος αυτός ήταν μία κάθετος προς τήν όδό Βουλγαροκτόνου πάροδος, λίγο δυτικότερα άπ' τό Ζαχαροπλαστείο «Φλόκα», της πλατείας 'Ελευθερίας.

• 'Η κόρη του μεγάλου συγγραφέα καί διανοητή Μάξ Νορδάου ήλθε στη Θεσσαλονίκη στά 1928 καί έδωσε δύο διαλέξεις για τό έργο του πατέρα της (στις 6 καί 8 'Ιανουαρίου).

• Στις 6 'Ιουλίου 1928, ή 'Εβραιόιταλίδα δημοσιογράφος **Μαργαρίτα Σαρφατή** έδωσε διάλεξη στην αίθουσα του Βιομηχανικού 'Επιμελητηρίου, μέ θέμα «'Η αρχιτεκτονική στην 'Ιταλία». 'Η Σαρφατή, φιλενάδα του Μουσολίνι άπ' τήν εποχή πού ακόμα αυτός ήταν σοσιαλιστής, ήταν διανοούμενη πανευρωπαϊκής φήμης.

• Οί δύο αυτές διανοούμενες γυναίκες δείχνουν τίς κατακτήσεις του φεμινισμού στις 'Εβραίες της Εύρώπης, σέ μία εποχή πού έδω, σέ μάς, επικρατούσε τό «La mujer en casa el hombre al tcharchi».

Ράου: Ναί, αυτό πιστεύω. 'Εφ' όσον γράφετε για τη Γερμανία δέν επιτρέπεται νά έχετε ύπ' όψιν σας μόνον τούς άδικοπραγούντες νεαρούς, οί όποίοι καταλαμβάνονται από συναισθήματα έναντίον των άλλοδαπών καί καταλήγουν στό νά διαπράττουν βιαιότητες. Πρέπει νά γράφετε καί για τούς νεαρούς Γερμανούς, οί όποίοι στά πλαίσια του «Κινήματος Δείγματα 'Εξιλασμού», προσφέρουν τίς υπηρεσίες των τόσο εις τό 'Ισραήλ όσο καί εις τήν Πολωνία υπό τύπον έπανορθώσεων. Μπορεί νά όμιλείτε καί περί των νεαρών, οί όποίοι έπεξεργάζονται έξ ιδίας πρωτοβουλίας τήν ιστορία της πόλεως στην όποία κατοικούν για νά περιγράψουν τήν τύχη των παλαιότερων των 'Εβραίων συμπολιτών. 'Ως έκ τούτου πιστεύω, ότι έχομε άρκετούς ύπεύθυνους νέους, για τούς όποιους ή ρήση αυτή του Γουσταύου Χάϊνεμαν θά ισχύει και όταν άκόμη οί νέοι αυτοί δέν θά γνωρίζουν ποίος τήν ειπε.

TRIBUNE: 'Ο γεν. γραμματέας της SPD, ό Πέτερ Γκλότς, έπροκάλεσε όξυτάτη κριτική έκ μέρους της CDU, επειδή κατηγορήσε τόν καγκελλάριο Κόλ, ότι είναι συνυπεύθυνος για τήν άναβίωση του άντισημιτισμού. Με τήν παρατήρησή του περί του «έλέους της γεννήσεως κατόπιν» ό Κόλ άνοιξε δώθεν τόν δρόμο για «άντισημιτικές φλυαρίες».

Ράου: Ούτε ό Πέτερ Γκλότς ίσχυρίσθη, ότι ό κ. Κόλ έκφράζει άντισημιτικές άπόψεις ή ότι διακατέχεται από άντισημιτικά συναισθήματα. 'Αλλά μία σειρά έκφράσεών του, π.χ. ό λόγος περί «του έλέους της γεννήσεως κατόπιν» όδήγησε στην έντύπωση, ότι εκείνοι πού έγγενήθησαν μετά τό 1945 ή ήσαν τότε άκόμη παιδιά, είναι δυνατόν νά έξαιρεθούν από τή συνέχεια της γερμανικής ιστορίας. "Όποιος όμως άσχολείται πράγματι μέ τήν ιστορία, μέ τή φιλοσοφία της ιστορίας, γνωρίζει, ότι δέν ύπάρχει τέτοια έξαίρεση. Δέν ύπάρχει πράγματι συλλογική ευθύνη, αλλά ύπάρχει μία συνυπευθυνότητα για τό ώραίο καί τό καλό, αλλά καί για τό φρικώδες καί τό άπερίγραπτο στην ιστορία μας. "Όποιος είναι υπερήφανος για τόν Μαρτίνο Λούθηρο καί τόν Ριχάρδο Βάγκνερ, δέν μπορεί νά ξεχνά ότι καί οί διοικητές των στρατοπέδων συγκεντρώσεως ήσαν επίσης Γερμανοί.

Δέν θά έπρεπε νά ένοχλεί μόνο τούς 'Εβραίους ή πρόσκληση του Βαλντχάιμ από τόν Πάπα

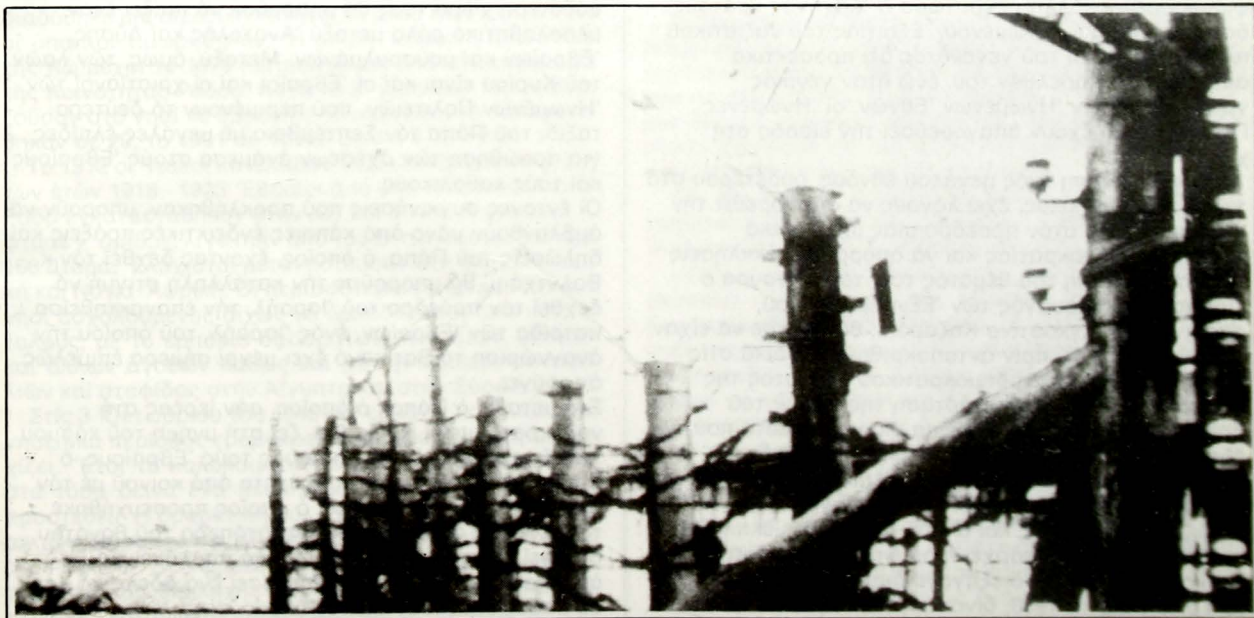
Του ΤΖΩΡΤΖ ΧΑΣΤΙΝ ΟΥΙΛΛΙΑΜΣ

(Τό άρθρο δημοσιεύτηκε στην Herald Tribune. 'Αναδημοσιεύεται από τό 'Επικαιρά, 2.7.1987)

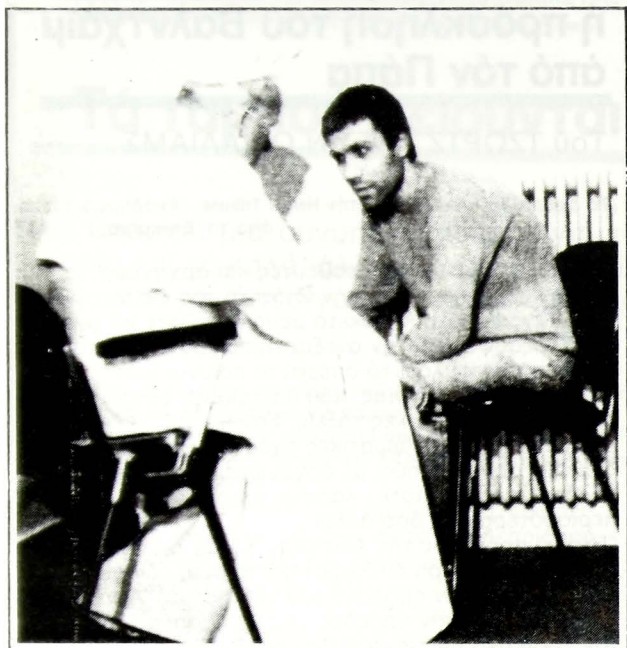
Ο Πάπας βλέπει πρεσβευτές καί άρχηγούς κυβερνήσεων μέ τήν ιδιότητά του ως άρχηγός ενός κράτους άρκετά μεγάλου, ώστε νά του εξασφαλίζει τήν ανεξαρτησία του καί νά του επιτρέψει νά φυλάει τό άπέραντο ποίμνιο μιās παγκόσμιας 'Εκκλησίας, πού υπερβαίνει έθνικά σύνορα καί κοινωνικές τάξεις. Σάν ήγέτης, ό Πάπας πρέπει νά έχει διπλωματικές σχέσεις μέ κράτη καί διεθνείς οργανισμούς, μέ οργανωμένες θρησκείες καί μέ ιδεολογίες, κάποτε - κάποτε συμφωνών μέ αυτές περισσότερο από όσο άλλοι.

"Ετσι, ό πρόεδρος της Αυστρίας Κούρτ Βαλντχάιμ, κάτω από άυστηρό διπλωματικό πρίσμα, δέν διαφέρει καθόλου από τόν όμολόγό του της Νότιας 'Αφρικής Πήτερ Μπόθα, τόν πρόεδρο της ΡL0 Γιασέρ 'Αραφάτ, τόν Σοβιετικό ύπουργό 'Εξωτερικών "Εντουαρτ Σεβερντνάτζε καί τόν πρόεδρο Ρόναλντ Ρέγκαν, τούς όποιους, όπως καί πολλούς άλλους, ό 'Ιωάννης Παύλος ό 2ος έχει δεχτεί σέ άκρόαση.

Καθώς, όμως, ό Πάπας κατάγεται από τήν Πολωνία (όπου υπήρχαν τά μεγαλύτερα ναζιστικά στρατόπεδα έξόντωσης), καθώς έχει υπηρετήσει σάν καθηγητής ήθικης σέ πανεπιστήμιο καί καθώς άποτελεί έναν δάσκαλο μιās παγκόσμιας ήθικης, οί πιστοί του ανά τόν κόσμο, αλλά καί κάθε καλόπιστο άτομο, άνδρας ή γυναίκα, θά περίμενε άπ' αυτόν κάποιο κήρυγμα για

Δέν θά ἔπρεπε νά ἐνοχλεῖ μόνο τούς Ἑβραίους ἡ πρόσκληση τοῦ Βαλντχάιμ ἀπό τόν Πάπα

Ὁ Πάπας Ἰωάννης Παῦλος II συγχωρεῖ τόν παρ' ὀλίγο δολοφόνο του Ἀ-
λὴ Ἀκτᾶ.

τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ὁ χριστιανικός κόσμος θά ἔπρεπε νά ἀντιμετωπίσει τή φοβερή κληρονομιά τῆς ναζιστικῆς βίας, πού διαπράχθηκε στήν καρδιά τῆς παλαιᾶς Χριστιανοσύνης.

Ὁ Ἰωάννης Παῦλος ὁ 2ος ἔχει προφανῶς διαλέξει, ὅπως ἔγινε καί μέ τόν παρ' ὀλίγον δολοφόνο του Μεχμέτ Ἀλί Ἀκτᾶ, νά δώσει τό παράδειγμα τῆς συγγνώμης. Ἀντίθετα, ὅμως, ἀπό τόν Ἀκτᾶ, ὁ κ. Κούρτ Βαλντχάιμ δέν εἶναι ἕνας μετανημένος φυλακισμένος, ἀλλά μέχρι τώρα ὁ Ἀρχηγός κράτους διπλωματικά ἀπομονωμένου. Ἐξαιτίας τοῦ ναζιστικοῦ παρελθόντος καί τοῦ γεγονότος ὅτι προσεκτικά ἀπέκρυψε τό παρελθόν του, ἐνῶ ἦταν γενικός γραμματέας τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν, οἱ Ἑνωμένες Πολιτεῖες τοῦ ἔχουν ἀπαγορεύσει τήν εἴσοδο στή χώρα.

Ἄν ἡ κυβέρνηση ἑνός μεγάλου ἔθνους, οὐδέτερου στό χώρο τῆς θρησκείας, ἔχει λόγους νά ἀπαγορεύει τήν εἴσοδο σ' αὐτό στόν πρόεδρο μιᾶς ἰδεολογικά οὐδέτερης δημοκρατίας καί νά ἀπορρίπτει ἐκκλησίες γιά ἐπανεξέταση τοῦ θέματός του, τότε σίγουρα ὁ Πάπας καί ὁ ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν του, καρδινάλιος Ἀγκοστίνιο Καζαρόλι, θά ἔπρεπε νά εἶχαν σκεφθεῖ πῶς πολύ πρὶν ἀνταποκριθοῦν εὐνοϊκά στίς πιέσεις τοῦ Χριστιανοδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Αὐστρίας γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς φήμης τοῦ προέδρου του στήν παγκόσμια σκηνή, μέ αὐτό πού ὅλα ἐδειχναν ὅτι θά ἦταν μιά ἀσυνήθιστη ἐπίδειξη διπλωματικῆς τελετῆς, μεγαλοπρέπειας καί φιλίας. Δύσκολα νά πιστέψει κανεῖς ὅτι ἡ ἀπογοήτευση στίς Ἑνωμένες Πολιτεῖες καί ἄλλου ἀποτελέσει ἐκπληξη γιά τό Βατικανό. Ὑπάρχει ἡ ὀδυνηρή μνήμη γιά τό κογκορδάτο του ὅτι διεξήγαγε διαπραγματεύσεις μέ τό Τρίτο Ράιχ τό 1933, δίνοντας ἔτσι τήν εὐκαιρία στόν

Ἀδόλφο Χίτλερ νά πραγματοποιήσει τήν πρώτη του διπλωματική ἐπιτυχία. Ἡ παπική πρόσκληση στόν πρόεδρο τῆς χώρας ὅπου γεννήθηκε ὁ Χίτλερ, ἀναμφίβολα σωστή μέ τήν αὐστηρή ἔννοια τοῦ πρωτοκόλλου, προκαλεῖ ἀνυπόφορες μνήμες, τόσο γιά τούς Ἀμερικανούς καθολικούς καί προτεστάντες ὅσο καί γιά τούς Ἑβραίους.

Ἡ Αὐστρία, ἀντίθετα ἀπό τήν Ὁμοσπονδιακή Δημοκρατία τῆς Γερμανίας, δέν ἔχει προχωρήσει σέ συγκεκριμένες πράξεις ἐπανόρθωσης γιά τή ναζιστική περίοδο. Οἱ Ἐκκλησίες τῆς δέν ἔχουν ἐκφράσει καν ἴχνη τύψης, ὅπως στή Δυτική Γερμανία, γιά τή συλλογική σιωπή τους καί δέν ἔχουν κάμει ἔστω ἕμμεσες ἀναφορές γιά τό τί πῆγε στραβά στή χώρα τους. Ἀντιθέτως, μέ κάποια δόση εἰρωνείας γιά τήν παγκόσμια κοινή γνώμη, ὁ αὐστριακός λαός, παρά τό πλήθος σχετικῶν στοιχείων, ἐπέμενε στή μᾶλλον συμβολική, μέσω οὐσιαστικά ἑνός δημοσηφίσματος, ἐκλογή τοῦ κ. Βαλντχάιμ στό προεδρικό ἀξίωμα. Καθώς, ὅμως, τά αἰσχη τοῦ ναζισμοῦ ἦταν ἐγκλήματα κατά τῆς ἀνθρωπότητας, εἴμαστε ὅλοι ἐνοχοί σ' αὐτό πού ἔγινε τήν περασμένη ἐβδομάδα στή Ρώμη. Οἱ Ἀμερικανοί καθολικοί ἐπίσκοποι καί πολλές ἄλλες χριστιανικές ὁμάδες θά ἔπρεπε νά ἐνώσουν τίς φωνές τους μέ τήν ἑβραϊκή κοινότητα σέ μιά οἰκουμένη ἐκφραση διαμαρτυρίας καί ἀπογοήτευσης ἀφ' ἑνός καί ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου, πρὸς τόν Πάπα νά κάνει κάποιες ἐπανορθώσεις.

Ὁ Ἱερεμίας, ὁ ὁποῖος πρόσμενε τή χάραξη τῆς Νέας Διαθήκης ὄχι σέ πέτρινες πλάκες ἀλλά στίς ἀνθρώπινες καρδιές, εἶχε πει: «Ἐχουν θεραπεύσει τά τραύματα τοῦ λαοῦ μου ἐλαφρά, λέγοντας "εἰρήνη, εἰρήνη", ὅταν δέν ὑπάρχει εἰρήνη». Μεταξύ τῶν λαῶν τοῦ Κυρίου συγκαταλέγονται οἱ Αὐστριακοί, οἱ ὁποῖοι ἀναγνωρίζουν τίς δυσκολίες τοῦ παρελθόντος τους καί ἀναζητοῦν διάφορους πρωτοποριακοὺς τρόπους, μέ τούς ὁποίους ἡ οὐδέτερη χώρα τους θά μπορούσε νά παίξει ἕναν μεσολαβητικό ρόλο μεταξύ Ἀνατολῆς καί Δύσης, Ἑβραίων καί μουσουλμάνων. Μεταξύ, ὅμως, τῶν λαῶν τοῦ Κυρίου εἶναι καί οἱ Ἑβραῖοι καί οἱ χριστιανοί τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν, πού περιμένουν τό δεύτερο ταξίδι τοῦ Πάπα τόν Σεπτέμβριο μέ μεγάλες ἐλπίδες γιά προώθηση τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στοὺς Ἑβραίους καί τούς καθολικούς.

Οἱ ἔντονες συγκινήσεις πού προκλήθηκαν, μποροῦν νά ἀμβλυνθοῦν μόνο ἀπό κάποιες ἐνδεικτικές πράξεις καί δηλώσεις τοῦ Πάπα, ὁ ὁποῖος, ἔχοντας δεχθεῖ τόν κ. Βαλντχάιμ, θά μπορούσε τήν κατάλληλη στιγμή νά δεχθεῖ τόν πρόεδρο τοῦ Ἰσραὴλ, τήν ἐπανακτηθεῖσα πατρίδα τῶν Ἑβραίων, ἑνός Ἰσραὴλ, τοῦ ὁποίου τήν ἀναγνώριση τό Βατικανό ἔχει μέχρι σήμερα ἐπιμελῶς ἀποφύγει.

Στό μεταξύ, ὁ Πάπας ὁ ὁποῖος, σάν ἱερέας στή ναζοκρατούμενη Κρακοβία, ζεῖ στή μνήμη τοῦ κόσμου γιά τίς πράξεις οἴκου του πρὸς τούς Ἑβραίους, ὁ ὁποῖος σάν ποντίφηξ προσηύχεται ἀπό κοινου μέ τόν ἀρχιεπίσκοπο στή Ρώμη καί ὁ ὁποῖος προσευχήθηκε τρεῖς φορές στά πολωνικά στρατόπεδα τοῦ θανάτου, θά βρεῖ σίγουρα κάποιο τρόπο νά ἀπαλύνει τίς ὀδυνηρές μνήμες καί νά ἀπλώσει ἕνα ἀδελφικό χέρι σέ ὅσους ἐπέζησαν ἀπό τό ὀλοκαύτωμα.

Ἡ δραματική σύλληψη τῶν Ἑβραίων τῆς Κῷ στὶς 23 Ἰουλίου 1944

Τοῦ ΒΑΣΙΛΗ ΣΥΜΕΩΝ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ,
δικηγόρου - ἱστορικοῦ

Η ἐγκατάσταση τῶν Ἑβραίων στὴν Κῷ χρονολογεῖται πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸ 174 π.Χ., ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων τοῦ ἐθνικιστικοῦ τους κινήματος, πού συναντοῦμε στὸ βιβλίο Α' τῶν Μακκαβαίων (ΙΕ', 23).

Ὁ Ἰώσηπος (Ἀρχ. ΙΔ', 7, 2) ἀναφέρει τὸν Στράβωνα πού γράφει ὅτι οἱ Ἑβραῖοι κατέθεσαν στὴν Κῷ γιὰ ἀσφάλεια 800 ἀσημένια τάλαντα, φοβούμενοι τὴν κατὰσχεσὶ τους ἀπὸ τὸ βασιλιά Μιθριδάτη, ὁ ὁποῖος, τελικὰ, κατόρθωσε νὰ κατὰσχει τὰ χρήματα. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὑπῆρχε στὸ νησί μιά σημαντικὴ παροικία Ἑβραίων τραπεζιτῶν, πού ἀλληλογραφοῦσαν μὲ τ' ἀδέλφια τους στὴν Αἴγυπτο καὶ τὶς παράλιες πόλεις τῆς Ἰουδαίας.

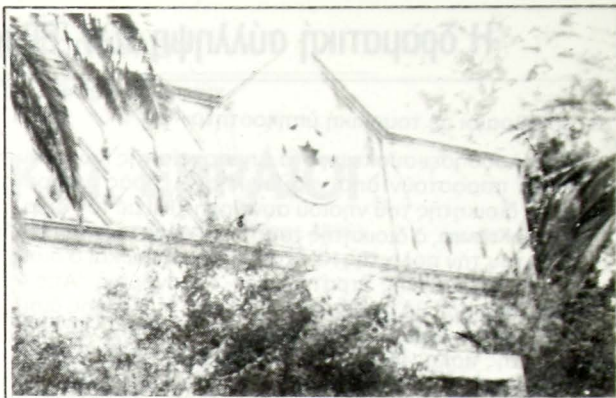
Ὁ Ἰώσηπος (Ἀρχ. ΙΔ', 10, 15) τονίζει ὅτι τὸ 86 π.Χ. ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Γάιος Φάνιος ἔγραψε στοὺς ἀρχόντες τῆς Κῷ ἐσωκλείοντας μὴν ἀπόφαση τῆς Συγκλήτου, πού συνιστοῦσε στοὺς Κῶους νὰ φροντίσουν γιὰ τὴν ἀσφαλὴ μεταφορὰ Ἰουδαίων προσκυνητῶν στὰ Ἱεροσόλυμα. Ὁ ἴδιος ἱστορικός (Πόλεμοι Α' 21, 2) θὰ σημειώσῃ ἀκόμη ὅτι καὶ ὁ βασιλιάς Ἡρώδης ὁ Α' εἶχε ἐπενδύσει ἓνα σεβαστὸ χρηματικὸ ποσὸ στὰ γυμναστήρια τῆς Κῷ, πού τοῦ ἐξασφάλιζε ἱκανοποιητικὸ τόκο.

Ἡ παρουσία τῶν Ἑβραίων στὴν Κῷ θὰ εἶναι συνεχὴς καὶ ἀδιατάραχτη μέχρι τὸ Μεσαίωνα, ὁπότε στὰ 1500 ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι θὰ ἐκτοπιστοῦν στὴ Νίκαια ἀπὸ τὸ μεγάλο Μάγιστρο τοῦ Ταγματος τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν τῆς Ρόδου, πού κατεῖχαν τὴν Κῷ.

Ὅταν τὸ νησί καταλήφθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ 1523, Ἑβραῖοι θὰ ἐγκατασταθοῦν καὶ πάλι ἐκεῖ. Στὰ 1850 διαδόθηκε μιά αἱματικὴ κατηγορία (blood libel), τῆς ὁποίας οἱ ὑπαίτιοι τιμωρήθηκαν. Ἡ μικρὴ Ἑβραϊκὴ Κοινότητα τῆς Κῷ μέχρι τὸ 1870 λειτουργοῦσε ὑπὸ τὴν κηδεμονία τῆς Κοινότητος Ρόδου. Κατὰ τὸ β' μισὸ τοῦ 19ου αἰῶνα ζοῦσαν στὸ νησί 40 ἐβραϊκὲς οἰκογένειες, τὸ 1880 μειώθηκαν σὲ 20, τὸ 1901 σὲ 10 καὶ σὲ 3 ἢ 4 τὸ 1910.

Τὸ 1912 οἱ Ἱταλοὶ κατέλαβαν τὰ Δωδεκάνησα. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1918 - 1923 Ἑβραῖοι ἀπὸ τὴν Ἀνατολίαν καὶ τὴν Ῥοδὸ ἐγκαταστάθηκαν στὴν Κῷ καὶ ἡ Κοινότητά τους ἔφτασε ν' ἀριθμεῖ λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν Β' παγκόσμιο πόλεμο 166 άτομα. Ἐλάχιστοι μετανάστευσαν στὴ Νότια Ἀμερικὴ καὶ Νότια Ἀφρικὴ. Οἱ περισσότεροι εὐήμεροῦσαν στὸ νησί ἀσχολούμενοι, δίχως νὰ ἐμποδιζοῦνται ἀπὸ τοὺς Ἱταλοὺς, μὲ τὸ ἐμπόριο ὑφασμάτων, τροφίμων, ψιλικῶν καὶ ἄλλων ἀγαθῶν καθὼς καὶ μὲ τὴν ἐξαγωγή σταφυλῶν καὶ σταφίδας στὴν Αἴγυπτο καὶ στὴν Εὐρώπη⁽¹⁾.

Στὶς 3 Ὀκτωβρίου τοῦ 1943 οἱ Γερμανοὶ κατέλαβαν τὸ νησί. Μιά περίοδος τρομοκρατίας καὶ βαρβαρότητας ἀρχίζει. Ἔτσι τὸ καλοκαίρι τῆς ἐπόμενης χρονίης κοντὰ στὰ τόσα δεινὰ ἓνα ἀκόμη συνταραχτικὸ γεγονός θὰ προστεθεῖ: Ἡ δραματικὴ σύλληψη, μεταφορὰ κι ἐξόντωση τῶν Ἑβραίων τῆς Κῷ σὲ στρατόπεδο συγκέντρωσης στὸ Auschwitz. Δυὸ φορές τὸν Ἰούνιο τοῦ '44 ὁ Γερμανὸς στρατιωτικὸς διοικητὴς τοῦ νησιοῦ συντ/ρχης Ruff (αὐστριακῆς καταγωγῆς καὶ κρυφὸς ἀντιναζι) θὰ θέσῃ στὸν

Πρόσωση τῆς Ἑβραϊκῆς Συναγωγῆς τῆς Κῷ πού κτίσθηκε τὸ 1935 κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Ἱταλοκρατίας. Τὸ κτίριο ἀγόρασε πρόσφατα ὁ Δήμος τῆς Κῷ καὶ τὸ ἀξιοποίησε γιὰ πολιτιστικούς σκοπούς.

Ἱταλὸ διοικητὴ τῆς Ἀστυνομίας ὑπομύραρχο Dante Zucchelli (ἀντιφασίστα καὶ κρυφὸ συνεργάτη τῶν συμμαχικῶν δικτύων κατασκοπείας, πού παντρεύτηκε, μάλιστα, Ἑλληνίδα ἀπὸ τὴν Κῷ) τὸ ἀμείλιχτο ἐρώτημα ἂν ὑπάρχει κατάλληλος χώρος γιὰ μιά ἐνδεχόμενη συγκέντρωση τῶν Ἑβραίων καὶ θὰ πάρει τὴν ἀπάντηση ὅτι «ὁ χώρος θὰ ἐξευρεθεῖ». Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ Ruff ἦταν σὰν νὰ προετοιμοῦσε τοὺς ἀνυποψίαστους Ἑβραίους τοῦ νησιοῦ γιὰ τὴ λαίλαπα πού σὲ λίγο θὰ ξεσποῦσε σὲ βάρος τους, γιὰτὶ ὁ Zucchelli χωρὶς νὰ χάσει καιρὸ ἔσπευσε νὰ ἐνημερώσῃ σχετικὰ τὸν πρόεδρο τῆς Ἑβραϊκῆς Κοινότητος Χάιμ Μενασέ, νὰ τοῦ ἐπισημάνῃ πόσο δυσμενὴς ἦταν ἡ θέση τῶν ὁμοφύλων του καὶ νὰ τοῦ ὑποδείξῃ πὼς πρέπει νὰ φύγουν τὸ συντομότερο ἀπὸ τὸ νησί γιὰ νὰ σώσουν τὶς ζωές του. Ὁ Zucchelli, ἄλλωστε, ἦταν ἀποφασισμένος νὰ χορηγήσῃ στοὺς Ἑβραίους πλαστὰ ἐγγράφα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα νὰ προκύπτει ἡ τουρκικὴ τους ἰθαγένεια, ἐλπίζοντας ἔτσι ὅτι θὰ ἐσωζε ὅσο γινόταν περισσότερους. Ὡς γνωστόν ἡ Τουρκία δὲν εἶχε μπεῖ στὸν πόλεμο κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ καθὼς ἦταν οὐδέτερη χώρα οἱ ὑπήκοοί της προστατεύονταν ἀπὸ τὶς δυνάμεις κατοχῆς.

Ὁ Χάιμ Μενασέ ἔδωσε ἀρχικὰ τὴν ἐντύπωση ὅτι οἱ Ἑβραῖοι δὲν φευγαν, πράγμα ὅμως πού δὲν ἔγινε. Σὲ δευτέρη συνάντηση τοῦ Μενασέ καὶ τῶν ἀδερφῶν του Μάρκου καὶ Μωῆς (ἢ Μωζέ) μὲ τὸν Zucchelli, ὁ Ἱταλὸς ἀστυνομὸς ἄκουσε τὸν Μωῆς νὰ λέει πὼς δὲν θὰ συμβεῖ κακὸ στοὺς Ἑβραίους τῆς Κῷ, ὅπως τὸν εἶχε διαβεβαιώσει ἄτομο τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν Γερμανῶν.

Τὴν Κυριακὴ 23 Ἰουλίου θὰ σταλεῖ στὴν Κῷ ἀπὸ τὴν γερμανικὴ διοίκηση τῶν Ταγμάτων Ἀσφαλείας καὶ τῆς Ἀστυνομίας Ἑλλάδας τὸ ἀκόλουθο ραδιοτηλεγράφημα:

«Ὁ διοικητὴς τῆς Ἀστυνομικῆς Ἀσφάλειας Ἑλλάδας σκοπεύει τὴν ἀπέλαση τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τὸ νησί. Νὰ διεκπεραιωθεῖ (ἡ ἀπέλαση) ἀπὸ τὴ μυστικὴ ἀστυνομία, στὴν ὁποία ἡ στρατιωτικὴ ἐξουσία ὀφείλει νὰ παράσχει ὑποστήριξη. Ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι κάθε φύλου καὶ ἡλικίας πρέπει νὰ συλληφθοῦν καὶ νὰ ἐτοιμαστοῦν γιὰ μεταφορὰ. Ἡ ἀπέλαση θὰ γίνῃ διὰ θαλάσσης. Ὡς ἀποσκευές μποροῦν νὰ πάρουν μαζί τους: κουβέρτες καὶ τρόφιμα, ἐπειδὴ δὲν ἐπαρκεῖ ὁ πρὸς διάθεση χώρος μεταφορᾶς. Ὅλη ἡ περιουσία τῶν Ἑβραίων περιέρχεται στὸ ἱταλικὸ κράτος⁽²⁾. Κατὰ τὴ σύλληψη πρέπει ν' ἀποφευχθοῦν λεηλασίες, κακοποιήσεις καὶ τουφεκισμοί. Ἐπίσης πρέπει νὰ γίνῃ τὸ πᾶν, ὥστε ἡ διάθεση καὶ ἡ στάση τῶν πολιτῶν νὰ μὴν ἐπηρεαστεῖ δυσμενῶς ἐναντίον μας. Ἐξαιροῦν-

Ἡ δραματική σύλληψη τῶν Ἑβραίων τῆς Κῶ στίς 23 Ἰουλίου 1944

ταί οἱ Ἑβραῖοι μέ τουρκική ὑπηκοότητα»⁽³⁾.

Θ' ἀκολουθήσει σύσκεψη στό Δημαρχεῖο τῆς Κῶ, στήν ὁποία θά παραστοῦν ἀπό γερμανικῆς πλευρᾶς ὁ στρατιωτικός διοικητής τοῦ νησιοῦ συντ/ρχης **Ruf** μέ τόν διερμηνέα τοῦ **Kolmann**, ὁ διοικητής τοῦ 10ου Τάγματος, πού εἶχε ἔδρα του τήν πόλη τῆς Κῶ, ταγμ/ρχης **Muller** καί ὁ διοικητής τῆς Γερμανικῆς Στρατιωτικῆς Ἀστυνομίας. Ἀπό ἰταλικῆς πλευρᾶς θά παραστοῦν ὁ **Delegato** (πολιτικός διοικητής) τῆς Κῶ **Carlo Giannazzi**, ὁ **Podiesta** (διορισμένος δήμαρχος) τῆς πόλης **Luigi Pistone** καί ὁ διοικητής τῆς Ἀστυνομίας ὑπομ/ρχος **Dante Zucchelli**. Κατά τή σύσκεψη τοῦ **Ruf** θά δηλώσει στούς παρευρισκόμενους ὅτι ἔφτασε ἡ διαταγή τῆς συγκέντρωσης τῶν Ἑβραίων καί θά δώσει ἐντολή στόν ταγ/ρχη **Muller**, νά κάνει τίς συλλήψεις καί νά συναθροίσει τούς Ἑβραίους στό διοικητικό μέγαρο. "Ἐδωσε ἐπίσης ἐντολή στόν **Zucchelli** νά μήν προβάλει ἐμπόδια στή σύλληψη, στόν δέ **Giannazzi** νά φροντίσει γιά τή χορήγηση φαγητοῦ στούς κρατούμενους, μέχρις ὅτου δωθοῦν νεώτερες ὁδηγίες.

«Αὐτά εἶπε μέ συγκίνηση ὁ Γερμανός διοικητής **Ruf** καί θά μοῦ δηλώσει ἀργότερα — ὅπως ἀποκάλυψε ὁ **Zucchelli**⁽⁴⁾ — ὅτι τήν μέρα ἐκείνη ἔκανε κάτι παρά τή θέλησή του. Ἀφοῦ τέλειωσε ἀποχώρησε μέ τόν διερμηνέα του κατηφής, χωρίς νά χαιρετήσει κανένα, ἐνῶ ἄλλοτε τόν διέκρινε ἡ εὐγένεια καί ἡ ἐγκαρδιότητα».

"Ἐτσι ἔμειναν τά πάντα στά χέρια τοῦ σκληροῦ ταγ/ρχη **Muller**, πού ἀρχισε τήν ἐπιχείρηση τῆς σύλληψης τῶν Ἑβραίων στίς 3 μ.μ. μέ μπλόκο πού ἔκανε στά σπίτια, στόν κινηματογράφο, μέσα κι ἔξω ἀπό τήν πόλη, παντοῦ ὅπου ὑπῆρχαν Ἑβραῖοι. Συνελήφθησαν συνολικά 104 ἄτομα, πού ὁδηγήθηκαν κατατρομαγμένα στό Διοικητήριο. Ἐκεῖ τοὺς ἔκαναν σωματική ἔρευνα καί τοὺς ὑποχρέωσαν νά παραδώσουν τά κοσμήματά τους. Ἐπέτρεψαν μόνο σέ Κῶους νά τοὺς φέρουν λίγο φαγητό καί μερικά κλινოსκεπάσματα.

Τά σπίτια καί τά ἐπιπλα, τίς οἰκοσυσκευές καί τά κοσμήματα καθώς καί τά καταστήματα μέ τά ὑφάσματα καί τ' ἄλλα ἐμπορεύματα κλείστηκαν ἀπό τοὺς Γερμανούς καί μιά θυροκολλημένη διαταγή πάνω σ' αὐτά ἀπαγόρευε τήν εἴσοδο στούς κατοίκους μέ τήν ἀπειλή τοῦ θανάτου. "Ὅλη φυσικά ἡ κινητή περιουσία τῶν Ἑβραίων περιήλθε ἀμέσως στά χέρια τῶν Γερμανο-Ἱταλῶν.

Ὁ **Zucchelli** ἐργάστηκε τή νύχτα τῆς Κυριακῆς καί τῆς Δευτέρας, γιά νά ἐτοιμάσει τά ἔγγραφα, πού θά πιστοποιοῦσαν τήν τουρκική ἰθαγένεια πολλῶν Ἑβραίων μέ σκοπό τή σωτηρία τους. "Ἦδη ἀνάμεσα στοὺς Ἑβραίους ὑπῆρχαν καί 6 ἄτομα, πού εἶχαν τήν τουρκική ὑπηκοότητα: ἡ **Τζουλιέττα** σύζυγος τοῦ **Μωῆς Μενασέ**, ἡ **Καντιέ** σύζυγος τοῦ **Ἀλμπέρτο Φράγκο**, μιά κυρία μέ τ' ὄνομα **Τζιμπούλ** καί τρεῖς ἄλλοι, τῶν ὁποίων τά ὀνόματα δέν διασώθηκαν. Ὁ **Zucchelli** ὑπενθύμισε στόν ἀρμόδιο Γερμανό ἀστυνόμο ὅτι ἀνάμεσα στοὺς συλληφθέντες ὑπῆρχαν ἄρκετοί μέ τουρκική ἰθαγένεια καί ὅτι θά ἔπρεπε νά ἐξετασθεῖ ἡ περίπτωση τους, μιάς καί ἡ Τουρκία δέν βρισκόταν σ' ἐμπόλεμη κατάσταση μέ τή Γερμανία.

Αὐτός εἰδοποίησε σχετικά τόν ταγ/ρχη **Muller**, πού ἔδωσε διαταγή νά συγκεντρωθοῦν ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι στήν αἴθουσα τοῦ δικαστηρίου, πού βρισκόταν μέσα στό Διοικητήριο, καί νά ἐξετασθεῖ ὁ φάκελλός τους. Πράγματι τήν Τρίτη 25 Ἰουλίου, στίς 9 τό πρωί, κατέφτασε ὁ διοικητής τῆς Γερμανικῆς Ἀστυνομίας στήν αἴθουσα τοῦ δικαστηρίου καί ἀρχισε νά διαβάζει τόν κατάλογο μέ τά ὀνόματα

τῶν Ἑβραίων. Στήν ἀρχή διάβασε τά ὀνόματα τῶν 6 πού εἶχαν πραγματικά τήν τουρκική ὑπηκοότητα. Μῶλις ὁμως διάβασε καί ὀνόματα ἄλλων, τοὺς ὁποίους ὁ **Zucchelli** συμπεριέλαβε στόν κατάλογο ἐκείνων πού θά ἐφοδιάζε μέ πλαστά διαβατήρια, μερικές κοπέλλες μέ κραυγές ἀλλοφροσύνης διαμαρτυρήθηκαν: «"Ἡ ὅλοι ἡ κανένας!"». Τότε ὁ Γερμανός θυμωμένος βγήκε ἀπό τήν αἴθουσα λέγοντας: «Φτάνει! τά 6 ἄτομα εἶναι ἐλεύθερα καί μποροῦν νά φύγουν. Οἱ ὑπόλοιποι θά μείνουν ἔδω». Ὁ **Zucchelli** τόν πλησίασε καί τοῦ συνέστησε νά σκεφτεῖ καλά πρίν πάρει ἀπόφαση, πού μποροῦσε ν' ἀποδειχτεῖ λαθεμένη καί ὁ Γερμανός τοῦ ἀπάντησε πῶς θ' ἀποφασίσει τελικά ὁ ταγμ/ρχης **Muller**. Ἡ προσπάθεια τοῦ **Zucchelli** νά δεῖ τόν **Muller** δέν ὀρθοπόδωσε. Ὁ Γερμανός ταγματάρχης εἶχε ἤδη κρίνει τήν τύχη τῶν Ἑβραίων τῆς Κῶ. Θ' ἄφηνε ἐλεύθερους τοὺς 6 καί τοὺς ὑπόλοιπους 98⁽⁵⁾ θά ἐκτόπιζε στό **Auschwitz**.

"Ἐτσι τὸ ἀπόγευμα τῆς Τρίτης 25 Ἰουλίου οἱ Ἑβραῖοι, ὁ ἕνας πίσω ἀπό τόν ἄλλο, σκυφτοί καί συντριμμένοι, μεταφέρθηκαν μέ συνοδεία στρατιωτικῆς φρουρᾶς ἀπό τό δικαστήριο στό λιμάνι — ἀπόσταση 300 περίπου μέτρα. Οἱ Κῶοι ἐντρομοὶ παρακολουθοῦσαν ἀπό μακριά⁽⁶⁾ τά ἀργά καί δειλά βήματα τῶν συμπολιτῶν τους, χωρίς νά εἶναι σέ θέση νά βοηθήσουν, οὔτε ἀκόμη καί νά τοὺς ἀποχαιρετήσουν. Δέν γνώριζαν ἄλλωστε πού τοὺς πήγαιναν καί ποιά τύχη τοὺς περίμενε. "Ὅταν ἀργότερα ἔμαθαν, αἰσθάνθηκαν ἀποτροπιασμό γιά τή βάναιση μεταχείριση τῶν συνανθρώπων τους. Οἱ Ἑβραῖοι «στοιβάχτηκαν» σ' ἓνα φορτηγὸ πλοῖο πού κατευθύνθηκε στή Σάμο, ὅπου ὑπῆρχαν κι ἄλλα πλοῖα κατάφορτα μ' Ἑβραίους τῆς Ρόδου. "Ὅλοι μαζί προωθήθηκαν στόν Πειραιᾶ καί ἀπὸ ἐκεῖ σιδηροδρομικῶς συνέχισαν τό ταξίδι πρὸς τοὺς θαλάμους ἀερίων τοῦ **Auschwitz**⁽⁷⁾. "Ἀς σημειωθεῖ ὅτι ἡ ἀποστολή τῶν Ἑβραίων τῆς Ρόδου καί τῆς Κῶ ἦταν ἀπὸ τίς τελευταῖες πού ἔφταναν στόν τόπο τοῦ μαρτυρίου. "Ἐνα μῆνα ἀργότερα ἔφευγε ἀπὸ τήν Κῶ ὁ Γερμανός στρατιωτικός διοικητής **Ruf**. Τὸν ἀναπλήρωνε ὁ ταγμ/ρχης **Heinemeier**, πού παρέδωσε τὸ νησί στό Ἱερὸ Λόγο καί στοὺς Ἀγγλους συμμάχους τήν 8η Μαΐου τοῦ 1945.

(1) Τῇ σύντομῃ αὐτῇ ἱστορικῇ ἀναδρομῇ ἀντλήσαμε ἀπὸ τὰ ἐπιμέρους κεφάλαια τοῦ ὑπὸ ἐκδοσὴ ἔργου μας: «Ἱστορία τῆς Κῶ. Ἀρχαία - Μεσαιωνική - Νεώτερη». Πρβλ. καί ἐγκυκλοπαίδεια «**Judaica**», 10: 1214 (ἡμῆμα «**KOS**»).

(2) Οἱ Γερμανοὶ κατεῖχαν στρατιωτικά τὰ Δωδεκάνησα χωρίς νά ἀσκοῦν πολιτική διοίκηση. Αὐτὴ τήν ἀσκούσε ὁ Ἰταλὸς κυβερνήτης τῶν νησιῶν μέ ἀναφαίρετα τὰ δικαιώματα τοῦ ἰταλικοῦ δημοσίου.

(3) Τοῦ περιεχομένου τοῦ ραδιοτηλεγραφήματος λάβαμε γνῶση ἀπὸ τὸ προσωπικὸ ἡμερολόγιο ἐνὸς Γερμανοῦ στρατιώτη, τοῦ **Hinrich Walker**, πού μᾶς ἔστειλε ὁ φίλος δικηγόρος **Jean - Louis Roba** ἀπὸ τὸ Βέλγιο. Ὁ **Walker** διατάχθηκε ἐκείνες τίς μέρες νά συμμετάσχει σέ ἀσκηση στό σταθμὸ ἀυμάτων στό χωριὸ **Πυλὶ** τῆς Κῶ καί μὲ τὴν ἐξουσιοδότησιν τῆν ὑπάρχοντα ραδιοτηλεγραφήματος φρόντισε νά τὸ ἀντιγράψει κρυφά, στενογραφώντας τὸ σ' ἓνα χαρτί. Ἐτσι διασώθηκε αὐτὸ τὸ σπάνιο γιά τὴ σύλληψη τῶν Ἑβραίων τῆς Κῶ ντοκουμέντο.

(4) Τὰ περὶ τῶν ἐπαφῶν τοῦ **Zucchelli** μέ τοὺς Ἑβραίους καθώς καί τὰ περὶ τῶν διαβουλεύσεων στό Δημαρχεῖο τῆς Κῶ, μᾶς ἀφηγήθηκε ὁ Κῶος συμπολίτης μας **Μιχάλης Κουγιουμτζής**, ὅπως τὰ περιέγραψε σ' αὐτόν ὁ ἴδιος ὁ **Zucchelli**. Πρβ. καί σχετικὸ δημοσίευμα τοῦ **Κουγιουμτζή** στήν ἐφημερίδα «**Τὸ Βῆμα** τῆς Κῶ», ἀριθ. φύλλου 161/ 22.7.1984.

(5) Τὸν ἀριθμὸ αὐτὸ ἔδωσε ὁ **Zucchelli**. Πρβλ. ἐγκυκλοπαίδεια «**Judaica**» ὁ.π., πού ὑπολογίζει τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐκτοπισθέντων στό **Auschwitz** Ἑβραίων τῆς Κῶ σέ 120.

(6) Οἱ Γερμανοὶ στρατιῶτες ἐκείνη τὴν ὥρα εἶχαν ἀποκλείσει τοὺς δρόμους πού ὡδηγοῦσαν στό λιμάνι, ἐμποδίζοντας τοὺς κατοίκους νά πλησιάσουν τὸ χωρὸ ἐπιβίβασης.

(7) Κατὰ τὴν μεταφορὰ τους καί λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ἀφέθηκε ἐλεύθερος ὁ **Μωῆς** (ἢ **Μωζέ**) **Μενασέ**.

ΧΙΛΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΒΡΑΙΟΙ

(Από τό βιβλίο 'Ορθοδοξία · Η σύγχρονη πρόκληση, 'Αθήναι, 1986)

Στὴν ἀρχαία ραββινικὴ παράδοση καὶ στὸν ἀποκαλυπτικὸ 'Ιουδαϊσμὸ ὑπάρχουν στοιχεῖα «χιλιαστικῶν» προσδοκιῶν. Οἱ ἀπανταχοῦ 'Εβραῖοι οὐδέποτε παραιτήθησαν τῶν μεσσιανικῶν προσδοκιῶν τους. 'Η ἐμφάνιση τοῦ δικοῦ τους Μεσσία εἶναι κάτι πού τοὺς συνέχει καὶ πού συντηρεῖ τὴν ὑπαρξή τους, ἐθνικὴ καὶ θρησκευτικὴ. 'Ακόμα καὶ στὴν ἐξορία τῆς Βαβυλώνας, τὸν 6ο π.Χ. αἰῶνα, ὁ Σιωνισμὸς ἦταν τὸ ὄνειρο καὶ ἡ ἐλπίδα ἐνὸς διωγμένου λαοῦ, πού εἶχε ὡς καθημερινὸ ὄραμά του τὴν ἐπιστροφὴ στὴν πατρίδα του καὶ προσηύχετο ἀτενίζοντας νοερά τὸ ὄρος Σιών τὴν 'Ιερουσαλήμ¹. «'Επὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλώνας, ἐκεῖ ἐκαθίσταμεν καὶ ἐκλαύσαμεν ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών». (Ψαλμ. 136 (137) 1). Καὶ ἀργότερα, μέ τὴν καταστροφὴ τῆς 'Ιερουσαλήμ (70 μ.Χ.) ἀναβιοῦν τὰ σπέρματα τοῦ Σιωνισμοῦ.

Οἱ 'Ιουδαῖοι τῆς διασπορᾶς «ἤθελαν καὶ φαντάζονταν τὸ Μεσσία ὡς οὐράνιο Βασιλέα, ὁ ὁποῖος θὰ συγκέντρωνε ὅλους τοὺς διασπαρμένους 'Ισραηλῖτες στὴ γῆ τῶν πατέρων καὶ θὰ ὑπέτασσε ὅλα τὰ ἔθνη κάτω ἀπὸ τὸ σκῆπτρό του». Οἱ 'Ιουδαῖοι τῆς Παλαιστίνης, «οἱ ὁποῖοι θεωροῦσαν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς θεματοφύλακες τῆς πίστεως, ἤθελαν τὸν Μεσσία ἕνα δυνατό Βασιλέα προερχόμενο ἀπὸ τὸ γένος τους, ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς ἀπελευθέρωνε ἀπὸ τὰ δεσμά τοῦ Ρωμαίου κατακτητῆ. Στὶς λεπτομέρειες, ὅμως, οἱ ἀντιλήψεις γιὰ τὸν Μεσσία παρουσιάζονταν μέ χαρακτηριστικὲς παραλλαγές, πού πρόδιδαν ὅτι μεγάλη σύγχυση βασίλευε στὶς τάξεις τους καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχε θρησκευτικὴ ἐνότητα». «Οἱ Ναζωραῖοι π.χ. πού προῦπῆρχαν τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ ἄλλοι ἀντινομιστές, πού οἱ Φαρισαῖοι μισοῦσαν ὅσο καὶ τοὺς Χριστιανοὺς, φαντάζονταν τὸ Μεσσία ὡς λυτρωτὴ τους ἀπὸ τὸν ἰουδαϊκὸ νόμο»².

Οἱ 'Ιουδαῖοι, ἔχοντας ἀπορρίψει τὴ μεσσιανικὴ ιδιότητα τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ, ἀναζητοῦν ἀκόμη τὸ Μεσσία τους. 'Η λέξη Μεσσίας προέρχεται ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴ *masiah* πού σημαίνει χριστός, ἀρχηγὸς σταλμένος ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ νὰ διευθύνει τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ. 'Ο ὅρος χρησιμοποιεῖται στὸν ψαλμὸ β', 2, γιὰ νὰ δηλώσει τὸ βασιλεῖα καὶ ἰδρυτὴ τῆς νέας διαθήκης, πού ὑπεσχέθη ὁ Θεός, ἔγινε δὲ ἀργότερα, στὴν ἀπόκρυφη καὶ ραββινικὴ γραμματεία, ὁ ἀποκλειστικὸς του τίτλος. 'Η ἀντίστοιχη λέξη στὰ ἑλληνικά εἶναι Χριστός.

'Η πίστη ὅτι ὁ Μεσσίας θὰ ἐλύτρωνε τὸ 'Ισραὴλ ἀπὸ τὴν ἐξορία παρέμεινε πάντοτε ζῶσα, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λόγο καὶ οἱ 'Εβραῖοι ἠκολούθησαν ψευδο-μεσσίες ὅπως π.χ. τὸ μυστικιστὴ Sabbatai Zevi (1626 - 76), τὸν ἰδρυτὴ μιᾶς ὁλοκληρου κινήσεως, τῆς ὁποίας «ἡ ἐπιρροὴ ἐπέζησε γιὰ μακρὸ χρόνον»³. Καὶ τὸν ἐπιφανέστερο Jakob Frank πού ἔζησε τὸν 18^ο αἰῶνα⁴. Πέρα τῶν ἀνωτέρω, ἀξία μνείας εἶναι μία νέα κίνηση, ἡ ὁποία ἐπαρουσιάσθη μεταξὺ 'Εβραίων τῆς 'Αμερικῆς, οἱ «Jews for Jesus» (οἱ 'Εβραῖοι γιὰ τὸν 'Ιησοῦ), οἱ ὁποῖοι φαίνεται ὅτι ἀποδέχονται τὸν 'Ιη-

σοῦ ὡς Μεσσία, τὸν «Y'eshua», παραπέμπουν δὲ στοῦ Ματθαῖο α', 21: «τὸ ὄνομα αὐτοῦ 'Ιησοῦς· αὐτὸς γάρ σώσει τὸν λαόν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν»⁵.

'Η ἰδέα τῆς ἐπιστροφῆς στὴν 'Ιερουσαλήμ διατηρεῖται διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ λαμβάνει σάρκα καὶ ὅστ'α μέ τῇ συγκρότησιν τῆς σιωνιστικῆς κινήσεως. Σιωνισμὸς σημαίνει ἐπιστροφή στὴ Σιών. 'Η πολιτικὴ αὐτὴ κίνησις εἶχε ὡς σκοπὸ τὴν ἐξασφάλισιν στοὺς 'Ιουδαίους ἐνὸς ἐθνικοῦ κράτους, ἀνεξαρτήτου καὶ διεθνῶς ἀναγνωρισμένου. Οἱ ἰδέες τοῦ Moses Mendelssohn (1729 - 86) ἐβοήθησαν τοὺς 'Εβραίους τῆς διασπορᾶς νὰ συνδυάσουν τὸ μορφωτικὸ ἰδεώδες τῆς Δύσεως μέ τὶς θρησκευτικὰς ἀξίες τοῦ 'Ιουδαϊσμοῦ.

Μετά ἀπὸ ἐντονη προπαγάνδα σέ ὅλο τὸν κόσμον γιὰ τὴ διάδοση τοῦ σιωνιστικοῦ ἰδεώδους στὶς ἰουδαϊκὰς μάζες, μέ τῇ σύγκλησιν συνεδρίων (ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πλὸν ἀξιόλογο τῆς Βασιλείας τὸ 1897) καὶ τῇ δημιουργίᾳ κυρίων ὀργάνων ἀνασυγκροτήσεως καὶ τὴν πρόκλησιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν μεγάλων δυνάμεων ὑπὲρ τῆς σιωνιστικῆς ὑποθέσεως, ἰδρύθη ἡ Παγκόσμια Σιωνιστικὴ 'Οργάνωσις μέ σκοπὸ τὴν πραγμάτωσιν αὐτοῦ τοῦ ἰδεώδους, τὴν ἐγκατάστασιν τῶν 'Εβραίων στὴ γῆ τῶν πατέρων.

Τέλος, χάρις στὴ συλλογικὴ προσπάθειά τους καὶ τὴν ὑπαρξὴ ἑβραϊκῶν προσωπικοτήτων διεθνούς ὀκλῆς καὶ ἀποφασιστικῆς ἐπιρροῆς καὶ χάρις στὰ ἄφθονα οἰκονομικὰ μέσα πού διέθετον⁷, στὶς 14 Μαΐου 1948 διακηρύσσεται ἡ ἰδρυσις τοῦ κράτους τοῦ 'Ισραήλ. 'Ακριβῶς τότε τὸ World Zionist Congress διεχωρίσθη καθ' ὅλοκληρίαν ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ 'Ισραήλ. Αὐτὸ προβάλλεται σάν ἀπάντησιν στὴν κριτικὴ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζοντο ὅτι τὸ 'Ισραήλ ἦταν μία χώρα στὴν ὁποία οἱ ἀνὰ τὸν κόσμον Σιωνιστές εἶχαν τὴν ὑποχρέωσιν πίστεως καὶ ὑπακοῆς⁸. Ψυχὴ τῆς σιωνιστικῆς κινήσεως ὑπῆρξε ὁ Οὐγγρος Theodor Herzl (1860 - 1904), ὁ κύριος διοργανωτὴς τοῦ Συνεδρίου τῆς Basel. Τὸ βιβλίο του *Der Judenstaat* (1896) ἀνετυπώθη πολλὰς φορές, τὸ δὲ λείψανό του τὸ 1949 μετεφέρθη ἀπὸ τὴ Βιέννη στὰ 'Ιεροσόλυμα, ὅπου ἐτάφη μέ μεγάλες τιμές. Θεωρεῖται ὁ πατέρας τοῦ ἑβραϊκοῦ κράτους. Μὲ τὴ δημιουργίαν τοῦ κράτους τοῦ 'Ισραήλ θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι ἡ σιωνιστικὴ κίνησις εἶχε ἐπιτύχει τὸ σκοπὸ τῆς.

'Εδῶ ἂς διευκρινισθεῖ ὅτι κατὰ ἐπίσημην μαρτυρίαν⁹ «κάθε σχεδὸν 'Εβραῖος ὡς ἐκ τῆς οὐσίας τῆς ἑβραϊότητος του εἶναι καὶ σιωνιστής» καὶ ὅτι «ὁ Σιωνισμὸς εἶναι ἡ οὐσία καὶ τὸ ἀπαύγασμα τοῦ ἑβραϊσμοῦ τῆς πρώτης καὶ ἀρχαιότερης μονοθεϊστικῆς θρησκείας».

Γιὰ νὰ εὐνοηθοῦν ἀκόμη περισσότερο ἡ ἐνωση καὶ τὸ ἐθνικὸ πνεῦμα ἐγκατελείφθη ἡ γλῶσσα Yiddish (γερμανικὴ διάλεκτος μέ ἑβραϊκὰ στοιχεῖα) καὶ υἱοθετήθη ὡς ἐθνικὴ γλῶσσα ἡ κλασικὴ ἑβραϊκὴ τῆς Βίβλου, τῆς ὁποίας ὁ Μπέν Γεχουντὰ στὴν 'Οδησοῦ ἔγραψε 15τομο λεξικόν, προσαρμόζοντας τὴ γλῶσσα πρὸς τὶς σύγχρονες ἀπαιτήσεις καὶ ἀνάγκες¹⁰. Φυσικά, ἔτσι δημιουργήθηκαν οἱ

προϋποθέσεις και ήνοιξαν τό δρόμο γιά τήν κατ' αυτές εκπλήρωση τών μεσσιανικών¹² προσδοκιών. Με τήν ανακήρυξη δέ τής 'Ιερουσαλήμ σέ «Αιώνία» πρωτεύουσα του 'Ισραήλ βαδίζουν καθαρά και μεθοδικά στόν προαιώνιο γι' αυτούς σκοπό.

Σήμερα, μεταξύ τών Σιωνιστικών 'Οργανώσεων στήν 'Αμερική, ή Zionist Organization of Amerika είναι ή πλέον σημαντική, αξιόλογη και δυναμική, θεωρείται δέ ότι εκπροσωπεί γενικώς τή σιωνιστική κίνηση¹³. Στο σημερινό αμερικανικό 'Ιουδαϊσμό διαφοροποιούνται δύο τάσεις. 'Η πρώτη εκπροσωπεί μία κάποια χαλάρωση στήν αυστηρή, κατά γράμμα εφαρμογή του Μωσαϊκού Νόμου. 'Η δεύτερη θεωρεί τήν έσωτερική δύναμη του 'Ιουδαϊσμού ως τή μοναδική έλπίδα γιά τό μέλλον του. Κάτω από τό πνεύμα τής δεύτερης συναντώνται σέ συνεργασία, πάντοτε αυξανόμενη, όλες οι έβραϊκές ομάδες, άποκλίσεις και άποχρώσεις, παραδοσιακές και μή.

II) Στήν παγκόσμια κίνηση τών Χιλιαστών και ιδιαίτερα στήν κορυφή τής διοικητικής πυραμίδος πιθανόν στό παρελθόν ή και σήμερα νά συμμετείχαν και Έβραϊοι, όπως π.χ. ο Rutherford, πού ήταν ο δεύτερος και μεγαλύτερος άρχηγός τών Χιλιαστών, πού τούς παρέλαβε μηδαμινούς και τούς όργάνωσε¹⁴ κατά τρόπο λίαν στρατηγικό, τόσον έξ άπόψεως δραστηριοτήτων, όσον και οικονομικών προϋποθέσεων και στόχων. Οι Χιλιαστές επίσης στό παρελθόν έχουν κατά καιρούς γράψει καλά λόγια γιά τούς Έβραίους και τό σιωνισμό όπως π.χ. τόν προαναφερθέντα T. Herzl. Τό σιωνιστικό ιδεώδες εύρίσκεται σέ κάποια σχέση παραλληλίας μέ τό χιλιαστικό, άν και πρόκειται γιά δύο διαφορετικά ιδεώδη, γιά κείνους τουλάχιστον πού γνωρίζουν τά πράγματα και καθ' όσον είναι δυνατόν νά τά γνωρίζουν. Τό ότι τό πρώτο περιοδικό του ίδρυτου τών Μαρτύρων του 'Ιεχωβά έφερε τόν τίτλο «Zion's Watch Tower» (1879)¹⁵ δέν δικαιώνει εύκολα τή θέση ότι οι Χιλιαστές είναι έβραϊκή όργάνωση. Τό θέμα χρειάζεται έρευνα σέ βάθος.

'Η 'Ορθοδοξία δέν θά πρέπει ποτέ νά χαρακτηρίζεται από πράξεις μισαλλοδοξίας. Με τούς Έβραίους τής 'Ελλάδος συνυπάρχουμε μέ ειρήνη και όμόνοια όπως και μέ κάθε άλλη έθνική μειονότητα και όλους τούς λαούς. Οι Έβραϊοι τής 'Ελλάδος μάς διαβεβαιώνουν ότι δέν έχουν καμία σχέση μέ τούς Μάρτυρες του 'Ιεχωβά.

Παρά ταύτα, διερωτάται κανείς: Τί θά προσέθετε; 'Η συνταύτιση δέν χειροτερεύει τά πράγματα και ό διαχωρισμός δέν τά καλύτερεύει, χωρίς νά κερδίζει τίποτα ό αντιχιλιαστικός άγώνας άπ' αυτό. Στήν ελληνική εκκλησιασμένη αντιχιλιαστική φιλολογία, προβάλλεται ή συνταύτιση. Φυσικά, γιά εκείνους πού πιστεύουν στή συνταύτιση, οι γραμμές αυτές ίσως νά ήχουν παράξενα. Τό ότι γιά τή διάδοση κάθε αίρέσεως χρειάζονται και χρήματα μαζί μέ τό ζήλο είναι αλήθεια. Τό ότι κατ' ανάγκην τά χρήματα αυτά θά προέρχονται από μία άλλη πηγή, και έν προκειμένω ίσως από τούς Έβραίους, δέν άποδεικνύει τίποτε πού νά διευκολύνει τόν αντιαιρετικό άγώνα τής 'Ορθοδοξίας.

Και ειδικότερα:

Τό Κεντρικό 'Ισραηλινό Συμβούλιο Συντονισμού και Γνωματεύσεως (Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου Ν.Δ. 301/1969) μέ τό υπ' αριθμ. 1059/21 Σεπτεμβρίου 1976 έγγραφο του πρός τούς 'Ορθόδοξους μητροπολίτες τής χώρας, αναφέρει:

«Τήν ανά τήν ύφήλιον παραδεδεγμένην αλήθειαν ότι οι 'Ιεχωβάδες ούδεμίαν άμεσον ή έμμεσον σχέσηιν ή έξάρτησιν έχουν μέ τόν έβραϊσμόν». Είς τό έγγραφο συνεχίζεται ότι: «Τούτο άποδεικνύεται εκ πολλών στοιχείων και εκ τών συνημμένων έν φωτοτυπία λημμάτων τής άξιόπιστου ούδετέρας 'Εγκυκλοπαιδείας «Americana» περί 1) Καρόλου Ρώσσελ (θεωρουμένου ως ίδρυτου του Χιλιασμού) και 2) περί Χιλιασμού. Συγκεκριμένως, είς τό λήμμα περί Ρώσσελ, ούτος αναφέρεται ως όρθόδοξος Προτεστάντης από τούς γονείς του, είς δέ εκείνο περί Χιλιασμού οι 'Ιεχωβάδες αναφέρονται ως χριστιανική θρησκευτική όμάς ούδεμίαν σχέσηιν έχουσα μέ τόν 'Ιουδαϊσμόν. Τό τελευταίον παραδέχονται και διακηρύσσουν και οι ίδιοι είς έπίσημον έκδοσίν των (Μάρτυρες του 'Ιεχωβά - Βιβλική και Φυλλαδική 'Εταιρεία Σκοπιά, έτος έκτυπώσεως 1973, σελ. 15) είς τήν όποίαν αναφέρουν ότι "δέν έχουν καμία άπολύτως σχέση μέ τούς άνευ Χριστού 'Ιουδαίους ή 'Ιουδαίζοντες ή Σιωνιστάς ή άλλους θρησκευτικούς, πολιτικούς ή κοινωνικούς όμίλους" (βλ. συνημμένην φωτοτυπία). Έν συνεχεία δέ τονίζεται στό έγγραφο ότι «ούδαμού στηρίζεται ή άποψις περί έξάρτησεως του Χιλιασμού από τήν 'Ιουδαϊκήν Ορθησκείαν».

Τά έν λόγω έπιχειρήματα έπαναλαμβάνονται στό περιοδικό «Χρονικά», όργανο του Κ.Ι.Σ. τής 'Ελλάδος (έτος Ζ, τεύχος 65, 'Ιανουάριος 1984, σελ. 2). Παρατίθεται δέ και άπόσπασμα από τήν άγγλική έκδοση τής Σκοπιάς, 1,3, 1958, σελ. 135 - 6 έχον ούτω: «'Ο Σιωνισμός πρέπει νά άποτύχει διότι ό 'Ιεχωβάς δέν έχει καμία σχέση μ' αυτόν... 'Ο Σιωνισμός άποτελεί τμήμα αυτού του πάγιου κόσμου ή τάξεως πραγμάτων και συνεπώς, είναι καταδικασμένος όπως και τό παλιό σύστημα. Γιά τούτο όλοι οι καλής θελήσεως άνθρωποι, Έβραϊοι και μή Έβραϊοι πού πιστεύουν στόν Λόγο του Θεού πρέπει νά άπομακρυνθούν από τόν Πολιτικό Σιωνισμό. Άντ' αυτού άτενί-

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σουρμελή 2 - 104 39 ΑΘΗΝΑ
τηλ.: 88.39.951

Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό Νόμο:
'Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ. 'Ιωσήφ Λόβιγγερ
Σουρμελή 2

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

Χιλιασμός και Έβραϊοι

σατε προς την ούράνιο Σιών, τό πνευματικό 'Ισραήλ, εκπροσωπούμενο τώρα από τὰ μέλη τῆς 'Εταιρείας τοῦ Νέου Κόσμου τῶν Χιλιαστῶν Μαρτύρων τοῦ 'Ιεχωβά».

Ἔτσι, εἰς τό ἐπίσημο ὄργανο τῶν Έβραίων τῆς Ἑλλάδος ἐπαναλαμβάνεται ἀλλή μιὰ φορά ὅτι οἱ Έβραῖοι δέν ἔχουν καμία ἀπολύτως σχέση μέ τήν αἵρεση τῶν Μαρτύρων τοῦ 'Ιεχωβά¹⁶.

Θά πρέπει ἀπό λόγους ἀρχῆς νά κάνουμε δεκτὴ τὴ μαρτυρία τους, ἐφ' ὅσον αὐτοὶ ἀναλαμβάνουν τήν εὐθύνη τῆς διακηρύξεως αὐτῆς.

Ἡ Ὁρθόδοξη δέν εἶναι μισαλλόδοξη. Πολλά, βέβαια, θά ἀκουσθοῦν ἢ θά γραφοῦν γι' αὐτό, ἀλλὰ οἱ διαφωνοῦντες ἄς κάνουν πλέον τόν διάλογο μέ τὰ «Χρονικά». Στό κάτω - κάτω εἶναι θέμα καλῆς πίστεως καὶ συνυπάρξεως στὸν ἐλλαδικό χώρο, μέ τόν ὅποιο ἀσχολούμεθα σὸ παρὸν κεφάλαιο.

Ἐξ ἀπόψεως ὁμῶς ὀρθοδόξου θεολογίας, θά πρέπει νά τονισθεῖ ὅτι δέν πρόκειται ἐδῶ γιὰ τήν πάλι μετὰ Χριστιανισμοῦ καὶ Έβραιο - 'Ιουδαϊσμοῦ. Γιὰ τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἡ πάλι αὐτὴ ἔχει δοθεῖ καὶ ἐκερδήθη^{**}. Οἱ Έβραῖοι παραμένουν οἱ οὐραγοὶ τῆς προσδοκίας τῶν μεσσιανικῶν ἐλπίδων. Ὁ Χριστιανισμὸς λουσθεῖς σὸ αἷμα τοῦ σταυρωθέντος Ἰησοῦ καὶ ἐξαγινισθεῖς ἀπὸ τὴν ἀνάστασή του προεχώρησε, ἀφήνοντας πίσω κάθε ἀμφιβάλλοντα καὶ ἀμφισβητούμενα. Ἡ ἀντίθεση μετὰ τῆς πραγματοποιηθείσης ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ Ἀποκαλύψεως καὶ τῆς ἐπικρατοῦσης ἰουδαϊκῆς ἐρμηνείας ὑπῆρξε μεγάλη, ἀπέβη δὲ ὀλεθρία γιὰ τόν Ἰσραήλ (Ματθ. η', 11 ἐξῆς). Ἐν πάσει περιπτώσει, οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ βλέπουν «τοὺς πάντας μέ ἀγάπῃ ἐν τῇ ἀληθείᾳ», ἐξασκώντας τὴ χριστιανικὴ ἀγάπῃ ὡς θεία ἐπιταγὴ καὶ ὑποκλίνονται μέ σεβασμὸ στὴν ἀποκεκαλυμμένην ἀλήθεια.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

^{**} Ἡ σημείωση αὐτὴ ἀφορᾷ τὴν τελευταία παράγραφο τοῦ κειμένου τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀθ. Δεληκαστόπουλου. Ἀποστολὴ τοῦ διαλόγου δέν εἶναι, βέβαια, ἡ ἀπόκρυψη τῶν ἐκατέρωθεν θέσεων, ἀπόψεων ἢ πεποιθήσεων τῶν διαλεγόμενων. Εἰδικότερα, ὁ διαθηρκευτικός διάλογος μπορεῖ νὰ λειτουργήσει μόνον μέ μία ἐκ τῶν προτέρων ἀποδοχῇ τοῦ ὀφειλόμενου σεβασμοῦ γιὰ τὸ πιστεύω — τὸ ὅποιο πιστεύω — τῶν διαλεγόμενων.

Στὸ χώρο τῆς θεολογίας καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἰδανικῶν δέν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἐπιστημονικὰ ἢ ἐργαστηριακὰ τεκμηριωμένη ἀποδείξη γιὰ τὴν ὀρθότητα ἢ μὴ ὀρθότητα κάποιου πιστεύω. Ἀν συνέβαινε τοῦτο, δέν θά ὑπῆρχαν θρησκευτικὲς ἢ θεολογικὲς διαφοροποιήσεις. Συνεπῶς, καθένας ἀπὸ τοὺς διαλεγόμενους διατηρεῖ σὸ ἀκέραιο τὸ δικαίωμα ὑποστηρίξεως τῶν θέσεών του, τοῦτο τὸ δικαίωμα, ὁμῶς, ἐπεκτείνεται μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου πού δέν θίγει ἢ δέν προσβάλλει τὸ πιστεύω τοῦ ἢ τῶν ἄλλων.

Ὁ δρ Α. Δεληκαστόπουλος δικαιούται νὰ ἔχει τὶς περὶ Μεσσίας ἀπόψεις του, ὅπως αὐτὲς καταγράφονται ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας. Ἐξίσου, ὁμῶς, δικαιούνται καὶ οἱ Έβραῖοι νὰ ἔχουν τὶς δικές τους πεποιθήσεις γι' αὐτὸ τὸ θέμα, ἀπόρροια τῆς ἰουδαϊκῆς Θεολογίας. Τοῦτο ἀφορᾷ τὶς ἐκφράσεις τοῦ κειμένου: «ἡ πάλι αὐτὴ ἔχει δοθεῖ καὶ ἐκερδήθη» (γιατί ἄραγε, οἱ μὴ δεχόμενοι αὐτὴ τὴν ἀποψη εἶναι χαμένοι), «οἱ Έβραῖοι παραμένουν οὐραγοὶ τῆς προσδοκίας τῶν μεσσιανικῶν ἐλπίδων» (ποῖος ἄραγε ἦταν ὁ κριτὴς πού ἔκρινε ὅτι οἱ Έβραῖοι εἶναι οἱ οὐραγοί).

^{***} Σημειώνεται ὅτι μέ πρόσφατη ἀπόφασή του (ἀριθμ. 354/1987) τὸ Ἐφετεῖο Κρήτης, κατὰ τὴν ἐκδίκαση ἐφέσεως τῶν Μαρτύρων τοῦ 'Ιεχωβά κατὰ ἀποφάσεως πού δικαίωνε τὴν Ἱερὰ Ἐπαρχιακὴ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, ἔκανε

δεκτὴ παρέμβαση τοῦ Κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου καὶ διέγραψε ἀπὸ τὴν πρωτόδικη ἀπόφαση τὸ μέρος ἐκεῖνο πού συσχετίζει τὶς δοξασίες τῶν Μαρτύρων τοῦ 'Ιεχωβά μέ τὴν ἰουδαϊκὴ θρησκεία, διότι ὁ συσχετισμὸς αὐτὸς εἶναι λανθασμένος καὶ βλαπτικός γιὰ τὶς Ἰσραηλιτικὲς Κοινότητες τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἀναφέρει ἡ ἀπόφαση.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

1. Βλ. Ντουέκ, Σιωνισμός, «Ἰσραηλινὰ Νέα», Δεκ. 1984, σελ. 15.
2. Βλ. Γ. Α. Στογιόγλου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τ. Α' Θεσσαλονίκη 1984, σελ. 14.
3. Βλ. Λέξη The Columbia Encyclopedia in one Volume, 1950, σελ. 1726.
4. Ἄλλοι ψευδο - μεσσίες μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἦσαν μετὰ τῶν ἄλλων: Ὁ Θεοδᾶς (44 μ.Χ. πρβλ. Πραξ. ε' 36), ὁ πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ ναοῦ ζήσας Μenaheh ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Bar Kokhba (ἐπαναστατήσας κατὰ τῶν Ρωμαίων ἐπὶ Τραϊανού), ὁ Abu Isa, (Ζ' αἰώνας), ὁ David Alron (ΙΒ' αἰώνας), ὁ Jacob Carso (στὴν Ἰσπανία, τὸν ΙΔ' αἰώνα) κ.ά. Βλ. Θ.Η.Ε. τ. 12, στ. 214.
5. Βλ. Moishe Rosen, Y'shua, The Jewish Way to Say Jesus. The Moody Bible Institute of Chicago, 1985, σελ. V, ἐπίσης σελ. X. «Anti - Semitism goes back beyond the time of Pharaoh and is as old as the Jewish people themselves». (Ἡ διεύθυνσή τους: 60 Haight Street, San Francisco, Ca 94102, USA). Πλήρη ἀποδοχὴ τοῦ Ἰησοῦ ὡς Μεσσίας βλ. σελ. 66 - 68. Βλ. ἐπίσης «Ἰσραηλιτικὰ Νέα», Ἰούλιος - Αὐγούστος 85, σελ. 16, περὶ δημιουργίας Κέντρου Ἑρευνῶν γιὰ τὸν Ἀντισιμιτισμὸ σὸ Έβραϊκὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἱερουσαλὴμ, μέ στόχο «τὴ μελέτη τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀντισιμιτισμοῦ καὶ τοὺς κινδύνους πού διαγράφονται σὸ μέλλον ἀπὸ τὸν Ἀντισιμιτισμὸ», παρὰ τὸ γεγονός ὅτι σήμερα «δέν ὑπάρχει Ἀντισιμιτισμός». Παρόμοιο κέντρο ὑπάρχει σὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου.
6. Βλ. K. Schubert, Zionismus, σὸ L.T.K. τ. 10, στ. 1378.
7. Μέ τὰ πρῶτα τεράστια ποσὰ ἐξηγοράσθη λίγο - λίγο τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν παραγωγικῶν γαιῶν τῆς Παλαιστίνης. Βλ. Θ.Η.Ε. τ. 11, σελ. 207.
8. Βλ. Nahum Sokolow, History of Zionism 1600 - 1918 (1919). Israel Cohen. The Zionist Movement, (1945) καὶ Chaim Weizmann, Trial and Error (1949).
9. Βλ. Πρέσβευς Ντουέκ, Σιωνισμός, «Ἰσραηλινὰ Νέα», Δεκ. 1984, σελ. 14 καὶ 15.
10. Βλ. Θ.Η.Ε., τ. 11, σελ. 207.
11. Βλ. W. Holsten, Zionismus, R.G.G. τ. 6, στήλ. 1917.
12. Βλ. Τὸ ρόλο τοῦ Moses Hess καὶ τὸ βιβλίο του «Rom und Jerusalem» (1862), R.G.G., τ. 6, στήλ. 1916.
13. Βλ. Frank S. Mead, μν. ἐργ., σελ. 105.
14. Βλ. Π.Κ. Καρανικόλα, Μητροπολίτου Κορίνθου, Έβραῖοι - Χριστιανοί, Κόρινθος 1980, σελ. 11.
15. Βλ. R.G.G., τ. 6, στ. 1904 καὶ L.Th.K. τ. 10, στ. 1358.
16. Πρβλ. ἐπίσης «Χρονικά», Ἰανουάρι - Φεβρ. 1985, σελ. 29.

Η ΕΒΡΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

Ἀπὸ σημειώσεις τοῦ **Φώτο Ξ. Παπαζέκου** γιὰ τὴν Κομοτηνὴν τοῦ 1922 (πού δημοσιεύτηκαν σὸ περιοδικὸ «Τέταρτο», Ἰούλιος - Αὐγούστου 1987) ἀντιγράφουμε τὰ παρακάτω:

«Ἡ Ἰσραηλιτικὴ μειονότης εἶναι μικρά, ἀλλὰ καλῶς ὁργανωμένη καὶ συντηρεῖ:

α) Ραββινείαν καὶ Κοινότητα

β) Τριτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον

γ) Λέσχην καὶ μουσικογυμναστικὸν Σύλλογον «Ἀχαδούτ».

